

Méltóság versus vélemény 1:1?

Az emberi méltósághoz való jog és a véleménynyilvánítás
szabadságának ütközése a médiában

Állam- és jogtudományi szekció

„Giorgio05”
2012

Tartalomjegyzék

Előszó	3. oldal
I. Bevezetés.....	5. oldal
1. Az emberi méltósághoz való jog.....	6. oldal
2. A véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság.....	7. oldal
3. A „harc” színtere: a média	9. oldal
II. Az emberi méltósághoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága az	
Alkotmánybíróság határozatainak tükrében	12. oldal
1. Az emberi méltósághoz való jog.....	12. oldal
2. A véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság.....	15. oldal
2.1. A véleménynyilvánítás szabadságának igazolása	15. oldal
2.2. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása	16. oldal
3. A vélemény- és sajtószabadság megvalósulása a médiában.....	18. oldal
4. Az emberi méltósághoz való jog védelme a médiaszabályozásban	22. oldal
III. Jogvédelem	30. oldal
1. A polgári jogi jogvédelem.....	30. oldal
2. A büntető jogi jogvédelem.....	32. oldal
3. A médiajogi jogvédelem.....	34. oldal
Záró gondolatok	39. oldal
Felhasznált irodalom	40. oldal
Jogszabályok.....	42. oldal
Alkotmánybírósági határozatok	42. oldal
Egyéb források.....	43. oldal
Internetes források	43. oldal

Előszó

Dolgozatom egy nagyon érdekes téma köré szerveződik. Ha egy mondatban szeretném összefoglalni, az alcímet kell idéznem: Az emberi méltósághoz való jog és a vélemény szabadság ütközése a médiában.

Több oka is van annak, hogy dolgozatomat erről írtam. Egyrészt írásom olyan, a mai napig érdeklődésre számot tartó témákkal foglalkozik, mint az emberi méltósághoz és a véleménynyilvánítás szabadságához való jogunk, melyek mindenkit egyaránt érintenek. Különösen aktuális témák, hiszen az információs társadalom egyik „vívmánya”, a hihetetlen sebességgel terjedő információk, vélemények és közlések, még érzékenyebbé teszi napjaink emberét a véleménynyilvánítás és sajtó szabadságára. Másik oldalról pontosan ez a szabadság az, ami rávilágít az emberi méltósághoz való jog védelmének fontosságára is.

Másrészt ez egy olyan témakör, ami teljes mélységében mai napig sincs kifejtve és összefoglalva. Az emberi méltósághoz és a véleménynyilvánítás szabadságához való jog által elfoglalt terület közötti határvonal igen vékony, annak megítélése, hogy mi az az ideális állapot, amikor még a jogok érvényesülését úgy tudjuk garantálni, hogy az ne sértse a másik alapjogot, nem egyszerű feladat.

A főcím modalitásából következik, hogy dolgozatom nem csupán leíró jellegű. Középpontjában egy kérdés van: a média működésében, az egyes médiumok platformjain vajon merre dől el a mérleg nyelve; a méltósághoz való jog, vagy a véleménynyilvánítás szabadsága az előrébb való? Melyik tud inkább érvényesülni és melyiknek kellene?

Próbáltam munkámat úgy felépíteni, hogy az ne csak e kérdés egyszerű megválaszolásából álljon, hanem rávilágítson a vizsgált területek alapjaira és összefüggéseire is, átfogó képet nyújtva ezzel a témáról. Ezen logika mentén állítottam össze dolgozatom fejezeteit, kezdve az alapjogok általános bemutatásával, kiemelve az emberi méltósághoz és a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot. Ezek után vágtam bele az ezen két alapjog közötti lehetséges konfliktusok vizsgálatába azzal kezdve, hogy ezek a konfliktusok vajon hol is jelentkezhetnek.

Miután ez tisztázásra került, megpróbáltam ennek tükrében megragadni az emberi méltósághoz való jogot és a véleménynyilvánítás szabadságát: mit is mond az Alkotmánybíróság határozataiban ezen alapjogokkal kapcsolatban és hogyan szabályozzák az egyes törvények a média működését e két alapjog érvényesülésének érdekében? Igyekszem

bemutatni azt is, hogy a két alapjog „médiabeli” ütközéséből fakadó konfliktusokat az Alkotmánybíróság értelmezéseinek keresztül hogyan igyekszik feloldani, a felmerülő kérdéseket hogy kívánja megválaszolni.

Az utolsó, „Jogvédelem” című fejezetben arról írok, hogy a jog milyen lehetőségeket kínál fel jogsérelem esetén az érintett személynek. Ebben a fejezetben tettem kísérletet arra, hogy rávilágítsak az alapjogok alanyi és intézményi oldalának különbségére a jogvédelem területén is; megpróbálva érzékeltetni az árnyalatnyi és finom különbségeket.

Dolgozatom a témával kapcsolatban a magyar jogrendszert vizsgálja, de alapvető értékek megfogalmazáskor, magyarázatokor több nemzetközi és európai uniós dokumentumot is idéztem.

A dolgozat megírása során egyszer-kétszer kerültem olyan helyzetbe, hogy – tekintve a szakirodalom és alkotmánybírósági határozatok nagy számát – döntenem kellett, hogy a sok lehetséges megközelítés közül melyiket is választom. E nehézség mellett is úgy gondolom, hogy témavezetőim segítségével sikerült egy olyan témát választanom, ami amellet, hogy jogi szempontból kardinális kérdéseket vet fel, megajándékozza az olvasót és a készítőt is azzal, hogy elgondolkodhat olyan, őt is érintő és meghatározó fogalmakról, mint a méltóság és a szabad vélemény.

Végezetül szeretném megköszönni konzulenseim segítségét, akik nem csak tudásukkal, felkészültségükkel és tanácsaikkal, hanem lelkesedésükkel és belém vetett bizalmukkal is segítették munkámat.

I. Bevezetés

Alapjogaink axiómákként képezik jogrendszerünk alapját, minden törvény és egyéb jogforrás origója. Kialakulásuk története a XIII. századig vezethető vissza.¹ Fejlődésük legfontosabb állomásai között a francia felvilágosodás és forradalom, az 1848-as magyar polgári átalakulás hatását, illetve az 1946. évi I. törvénycikket kell megemlíteni.² Radikális változást az 1949. évi Alkotmány hoz, ami lévén a sztálini alkotmány másolata, annak minden jellemzőjét magán viseli az alapjogok tekintetében is. Az ötven évvel későbbi, '89-es módosítás aztán kibővíti az alapjogi katalógust az európai minták alapján.

Az alapjogok hagyományosan az állam és az egyén egymáshoz való legfontosabb viszonyait szabályozzák, bizonyos korlátokat állítva az állam hatalmának a személyi autonómia védelmében. Az alapjogokat a különböző rendszerekben és korszakokban más és más elnevezéssel illetik, illették. Az Egyesült nemzetek Szövetsége (továbbiakban: ENSZ) alapokmánya alapvető emberi jogokról, míg az 1948-as európai egyezmény emberi jogokról és alapvető szabadságokról ír. Az alapjogokat illetően általában négy különböző forrást szokás megkülönböztetni: az alkotmányt, a jogrendszer törvényeit, az Alkotmánybíróság határozatait és a nemzetközi dokumentumokat. Csoportosításuk többféleképpen is megvalósítható, például keletkezéstörténetük, értékrendjük, vagy érvényesíthetőségük szerint.³

Alaptörvényünk Szabadság és Felelősség című fejezetében deklarálja az alapjogokat. Az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozásunkat követően az alapjogok forrásai kibővültek az uniós joggal is, de más nemzetközi egyezmények is fontos fundamentumai az alapjogok intézményének. Az Európai Unión belül az Európai Unió Alapjogi Chartáját, nemzetközi vonatkozásban pedig az ENSZ Alapokmányát érdemes megemlíteni ezen területen.

Mivel dolgozatomban az emberi méltósághoz való jog, a véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság áll fókuszban, fontosnak tartom ezen alapjogokról általánosságban külön is írni.

¹ Sári J. – Somody Bernadette: Alapjogok (Alkotmánytan II.). Budapest, Osiris Kiadó, 2008., p. 28.

² 1946. évi I. tc. preambuluma: „A köztársaság polgárai részére biztosítja az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait...”.

³ Bővebben lásd:

Gálik M. – Polyák G.: Médiaszabályozás. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó, 2005. p. 48-49.
28/1994. (V. 20.) AB határozat (ABH 1994, 134-147.)

1. Az emberi méltósághoz való jog

Elsőként érdemes tisztázni, hogy van-e, és ha van, akkor mi a különbség „jog” és „szabadság” között? Eredetileg a „szabadság” mindenféle állami beavatkozástól mentes állapotról szólt, amely gyakorlása sosem lehet engedélyhez kötött, csupán bejelentéshez. Ezzel szemben a „jogok” gyakorlását és érvényesítését köthették engedélyhez. Mindez ma már csak szóhasználatbeli különbség, hiszen beigazolódott, hogy további szabályozás nélküli „szabadság” nem létezik, amely szabályozás szükségszerűen egyet jelent a korlátozással. Ma már a szabadságokat és jogokat is egyaránt az ember alkotmányos, sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogaiként ismerjük.⁴

Az emberi méltóságot a különböző jogi felfogások, vagy mint az emberi jogok kiindulópontját, origóját emlegetik, vagy mint az emberi jogok végső célját. Van azonban olyan felfogás is, ami egyszerre felruházza mindkét meghatározással.

Fogalmát és tartalmát – szubjektív mivoltából adódóan – nem egyszerű megfogalmazni, a történelem folyamán erre számos kísérletre került sor eltérő végeredményekkel. A méltóságot eredeztették Istentől, az ember saját természetéből, az erkölcsi rendből és volt, amikor próbáltak racionális magyarázattal szolgálni eredetét illetően.⁵

Ma is sok különböző felfogás létezik, ám közös eleme mindegyiknek, hogy a méltóság csakis az emberre jellemző morális tulajdonságok alapján illeti meg az embert, tehát az gyakorlatilag járulékos emberi tulajdonság.⁶ A keresztény természetjogi felfogás alapján az emberi méltóság alapja nem más, mint az ember istenképisége, amelyet Mózes könyve maga is megfogalmaz.

A Magyar Köztársaság Alkotmányának megfogalmazói már az alapjogi katalógus élére helyezték el az ember méltósághoz való jogát. Az Alkotmány kimondta: „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.”⁷ Deklarálta továbbá, hogy „Senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni,

⁴ Sári J. – Somody Bernadette: Alapjogok – Alkotmánytan II. Budapest, Osiris Kiadó, 2008., p. 33-35.

⁵ Részletesen lásd:

Cicero, M. T.: A kötelességről. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1885.

Imregh Mónika: Giovanni Pico della Mirandola: Beszéd az emberi méltóságról. In: Orpheus Noster, II. éf. 1. szám, 2010.

Kis János: Vannak-e emberi jogaink? Budapest, Stencil Kulturális Alapítvány, 2003.

⁶ Halmai G. – Tóth G. A. (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003., p. 259.

⁷ 1949. évi XX. törvény 54. § (1)

és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.”⁸ Alaptörvényünk szintén elsőként deklarálja ugyanezen alapjogot: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”⁹

A törvényhozás során a nemzetközi emberi jogi dokumentumokat vették alapul, melyek közös eleme, hogy az emberi méltóságot az alapjogok forrásának tekintik. Az továbbiakban ENSZ emberi jogok deklarációjának is egyik célja, hogy az államok minden embert egyenlő méltóságú személyként kezeljenek. Az Emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 1. cikke kimondja: „Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van.”

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának preambuluma is deklarálja, hogy „az Unió az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség [...] elveire támaszkodik” és szintén az 1. cikkében mondja ki, hogy „Az emberi méltóság sérthetetlen. Tiszteletben kell tartani és védelmezni kell.”¹⁰

Érdeemes megemlíteni az egyes jogrendszerek közötti különbségeket ezen a területen. Míg a kontinentális alkotmányok – köztük Magyarországé is – a méltósághoz való jogot teszik az alapjogi katalógus élére, addig Amerika alkotmányának bázisát a szabadsághoz való jog képezi.¹¹

2. A véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság

A véleménynyilvánítás szabadságát a kommunikációs alapjogok „anyajogaként” szokás aposztrofálni. Az alapjogi hierarchia csúcsán, közvetlenül az élethez és emberi méltósághoz való jog mögött helyezkedik el, ebből kifolyólag az ezeket korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.

Az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata időtálló megfogalmazást adott a véleménynyilvánítási szabadság lényegéről. 11. cikkelye kimondja: „A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben.”

A sajtószabadság történetét Magyarországon 1848. március 15-ig vezethetjük vissza, amikor Petőfiék elindultak a Tizenkét pont és a Nemzeti dal kéziratával a Pilvax kávéházból.

⁸ 1949. évi XX. törvény 54.§ (2)

⁹ Alaptörvény – Szabadság és Felelősség II. cikk

¹⁰ Európai Unió Alapjogi Chartája (2007/C 303/01) 1. cikk

¹¹ Halmai G. – Tóth G. A. (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003., p. 264-266.

Ettől a naptól kezdve az újságok ezzel a felirattal jelenthettek meg: „A sajtó szabad”. Az első, sajtószabadságot deklaráló és szabályozó jogszabály, az áprilisi törvényekben kihirdetett 1848. évi XVIII. törvénycikk volt. Az ezt követő több, mint egy évszázadban a sajtó fejlődése és útja, kikövezve utólagos ellenőrzéssel, öncenzúrával, pártosodással és államosítással közel sem volt zökkenőmentes, de végül az 1986. évi II. és 1996. évi I. törvények és az Alkotmány megteremtette a tényleges sajtószabadság alapjait és kereteit; a nyomtatott sajtó mellett kiegészülve a rádiós, a televíziós és az internetes információcsatornákkal is.¹²

Alkotmányunk is deklarálta 1989-től: „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze.” „A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát.”¹³ Ezen szöveget részben Alaptörvényünk is átvette: „Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.”¹⁴

Természetesen nem egy nemzetközi dokumentum is biztosítja az egyén ugyanezen jogát. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a következőt mondja a véleménynyilvánítás szabadságáról: „1. Nézetei miatt senki sem zaklatható. 2. Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magába foglalja mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli [...] keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadsága is. 3. Az e cikk 2. bekezdésében meghatározott jogok gyakorlása különleges kötelezettségekkel és felelősséggel jár. Ennél fogva bizonyos korlátozásoknak vethető alá, ezek azonban csak olyanok lehetnek, amelyeket törvény kifejezetten megállapít és amelyek a) mások jogainak vagy jó hírnevének tiszteletben tartása, illetőleg b) az állambiztonság vagy a közrend, a közösség vagy a közérkölség védelme érdekében szükségesek.” (19. cikk) Az Európai Unió Alapjogi Kartája 11. cikke szól az információ és szólásszabadságról. „1. Mindenkinek joga van a szólásszabadsághoz. E a jog magába foglalja a véleménynyilvánítás szabadságát és az információk és eszmék szabad átvételének és átadásának szabadságát a közhatóságok beavatkozása nélkül és határoktól függetlenül. 2. Tiszteletben kell tartani a sajtószabadságot és a sajtó pluralizmusát.”¹⁵ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye a sajtószabadság korlátjának a jó hírnév védelmét nevezi meg: „szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak, vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus

¹² Részletesen lásd: Európai Levelező Oktatás - Újságírói alapismeretek (1. füzet). Pécs, 2010., p. 5-40.

¹³ 1949. évi XX. törvény 61.§ (1) és (2) bekezdés

¹⁴ Alaptörvény – Szabadság és Felelősség IX. cikk (1) és (2) bekezdés

¹⁵ Európai Unió Alapjogi Kartája 11. cikk

társadalomban [...] mások jó hírneve vagy jogai védelme [...] céljából”.¹⁶ Minden deklaráció a véleményszabadság kitüntetett szerepét, előkelő helyét fejezi ki. Kiterjeszti az összes elérhető közlési formára és médiumra, ugyanakkor utal arra, hogy e szabadság nem korlátlan, a korlátok megsértése felelősségre vonást alapoz meg.¹⁷

3. A harc színtere: a média

Önmagában az, hogy elméletben tisztában vagyunk e két alapjog jelentésével, tartalmával és lényegével még nem jelenti azt, hogy a mindennapi életben való alkalmazásukkor, érvényesülésükkor ne lennének súrlódások és konfliktusok. Sokszor ezek a konfliktusok elsőre nem egyértelműek, nem letisztult és kikristályosodott problémák. Gyakran a diszharmónia csak egy érzés valamely oldal részéről. Az egyáltalán nem biztos, hogy a jogsérelem tényleg létezik-e, és ha létezik, akkor tényleg annak a jognak a sérelmére, amelyet az egyén, az állam, vagy a média védelmezni szándékozik.

Az 1986. évi I. és az 1996. évi I. törvény – amelyek a sajtó és a média, így implicite módon a sajtó- és a véleményszabadság mozgásterének kereteit határozzák meg – hatálybalépése óta a sajtó- és véleménynyilvánítás szabadságának joga részletes szabályozás tárgya lett. A különböző médiumok elterjedésével a részletes szabályozás megalkotása még inkább indokoltá vált, segítve a média, az állam és a társadalom közötti konfliktusok rendezését. A '86-os és '96-os törvények még külön rendelkeztek a nyomtatott sajtóra és rádiózásra, televíziózásra vonatkozó szabályokról. Az internet elterjedésének kezdetlegessége miatt pedig a világháló szabályozását nem tartották szükségesnek.

Az Országgyűlés 2010-ben három lépcsőben alkotta meg az új szabályozást, amelynek egyik legfontosabb újítása, hogy az eddigi hárompilléres (nyomtatott sajtó – elektronikus sajtó – telekommunikáció) szabályozás helyett egy egységes rendet alkotott. Ennek keretein belül meghatározott körben egységesen korlátozza a sajtószabadságot valamennyi médiatartalom¹⁸ vonatkozásába, természetesen az egyes médiumokhoz alkalmazkodva speciális szabályokkal kiegészítve azokat. Így a médiatartalom fogalmi körébe már beletartoznak a nyomtatott és internetes sajtótermékek is. A Médiaalkotmányként ismert 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (továbbiakban Smtv.) és a médiaszolgáltatásokról és tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény

¹⁶ Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikk (2)

¹⁷ Gálik M. – Polyák G.: Médiaszabályozás. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2005., p. 54.

¹⁸ 2010. évi CIV. törvény meghatározásában: „ valamennyi médiaszolgáltatás során, valamint sajtótermék által kínált tartalom”. (1.§, 7. pont)

(továbbiakban Mttv.) egymásra tekintettel és egymást kiegészítve tartalmazzanak valamennyi médiumra tartalmi és szervezeti szabályokat.

A médiaszabályozás Európa-szerte két kardinális, látszólag némi ellentétet is tartalmazó érték védelmén nyugszik, a sajtószabadság biztosításán és a közérdek védelmének biztosításán a sajtószabadsággal szemben. Szabad sajtó egy demokráciában elengedhetetlen, a kettő egymás eredője és feltételezője. Közösségi viták csak a szabad sajtóban létezhetnek és közösségi viták nélkül nem létezhet demokrácia. Azonban az előbb említett ellentét a két pillér között csak látszólag áll fenn, hiszen a nyílt vita megvalósulásának érdekében a média köteles eleget tenni bizonyos jogszabályi rendelkezéseknek. Ezek általában pozitív jellegű normák. Ilyen a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelménye, amely a demokratikus közvélemény kialakulásáért, a média sokszínűségének megteremtéséért felel, vagy a műsorkvótákkal kapcsolatos előírások, amelyek célja például a kultúra védelme.

A közérdek védelme mellett a témám szempontjából, kiemelten fontos az emberi méltósághoz való jog védelme a médiában. Ennél a pontnál érdemes elgondolkodni, hogy e két alapjog – a véleménynyilvánítás szabadságához és az emberi méltósághoz való jog – vonatkozásában kit is kell megvédeni kitől, a média-állam-egyén háromszögében?

A médiát kell megvédeni a túlzott állami beavatkozással szemben a vélemény- és sajtószabadság érdekében? Vagy az egyén emberi méltóságát és jó hírnevét kell megvédeni a médiában való erodálástól? Esetleg a média feladata, hogy megvédje az egyén azon jogát, hogy kiegyensúlyozott tájékoztatást kapjon az állam megfelelő működéséről?

Pokol Béla alkotmánybíró, a 65/2011. (XII. 20) AB határozathoz (ABH 2011, 478-544.) írt különvéleményében mediaszociológiai kutatásokra hivatkozva állítja, hogy a demokratikus közvéleményre, így a véleménysszabadságra és a kiegyensúlyozott tájékoztatásra a magánhatalmak tömegmédiumok feletti uralma jelenti a legnagyobb veszélyt. Arról nem is beszélve, hogy ezen médiahatalmak globális szinten együttműködve sokkal nagyobb anyagi erővel és befolyással bírhatnak az állami hatalomnál.¹⁹ Ebben a vonatkozásban az egyes médiumokat, az államot és az egyént is meg kell védeni ezen globálisan szervezett médiahatalmak véleménymonopóliumától. „A közhatalomnak legtöbbször éppen a globálisan szervezett médiahatalmak profitcéljai és politikai befolyást célzó törekvései, az emberi méltóságot, a magánszférát, az erkölcsi rendet, a kiskorúak fejlődését, stb. sértő műsorait kell kiszűrni.” Az alkotmánybíró erre hivatkozva gondolja úgy,

¹⁹ 165/2011. (XII. 20.) AB határozat – Pokol Béla különvéleménye (ABH 2011, 478, 541-542.)

hogy igenis szükség van az Mttv. vitatott 175. § szerinti folyamatos adatszolgáltatásra a műsorokról.²⁰

Pokol Béla alkotmánybíró ezen különvéleményében nem minden alapjoggal kapcsolatban foglalt állást. A fenti érvelésnek az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatban valóban van létjogosultsága, ám például a sajtószabadság érvényesülésénél még mindig igaz, hogy a média szorul védelemre az állam esetleges indokolatlan beavatkozásával szemben.

Véleményem szerint az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvényen keresztül minden viszonyra megfelelő választ kell alkotnia. A leggyakrabban az fordul elő, amikor a média megsérti valamely személy alapjogát. Ebben az esetben két lehetőség van. Az érintett személy emberi méltóságának, becsületének, jó hírnevének megsértése esetén polgári vagy büntető bírósághoz fordulhat. Ezt szokás az alapjogvédelem szubjektív oldalának nevezni. Másik lehetőség, amikor az alapjogok objektív védelmének égisze alatt a médiahatóság hivatalból indít közigazgatási eljárást. Erre akkor kerülhet sor, amikor a jogsérelem, elválva az érintett személy személyiségi jogaitól, az emberi méltósághoz való jog által hordozott mögöttes, társadalmi értékeket érint.

²⁰ Mttv. 175. §-nak elbíráláskori szövege többek között deklarálta, hogy a „Hatóság felhívhatja az e törvény hatálya alá tartozó médiaszolgáltatókat, sajtótermékek kiadóit, kiegészítő médiaszolgáltatást nyújtókat és műsorterjesztőket minden olyan adat szolgáltatására, amely a Hatóság e törvényben meghatározott hatósági hatáskörébe utalt feladatok ellátásához elengedhetetlenül szükséges, kivételesen abban az esetben is, ha az törvény által védettnek minősül. E felhívás ellen jogorvoslatnak helye nincs, a felhívás a (2) bekezdésben foglalt esetben kibocsátott hatósági határozat elleni jogorvoslati kérelemben támadható.” Az Alkotmánybíróság 165/2011. (XII. 20.) számú határozatában a Magyar Köztársaság Alkotmányának 61. § (2) bekezdésére való tekintettel alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette.

II. Az emberi méltósághoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadsága az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében

Előjáróban le kell szögezni, hogy az említett Alkotmánybírósági határozatok még az 1949. évi XX. évi törvényünk, a Magyar Köztársaság Alkotmányának hatálya alatt születtek. Az Alaptörvény hatályba lépése óta e két alapjog értelmezésére kiható alkotmánybírósági határozat nem született. Annak ellenére, hogy 2012. január 1. óta már az Alaptörvény van hatályban, ezen határozatok létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen, érveléseik ma is helytállóak. Az Alkotmánybíróság kimondta: „Az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott korábbi határozata az akkor elbírált alkotmányjogi kérdéssel összefüggésben tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges.”²¹

1. Az emberi méltósághoz való jog

A ma uralkodó jogi felfogás szerint az emberi méltóság sérthetetlenségét jog felett álló elvnek kell tekinteni. Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön fogalmazott úgy, hogy az ember „létezése és méltósága, mint maga az emberi egység, valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára tulajdonképpen transzcendens, azaz hozzáférhetetlen”,²² az államnak e jogok védelméről kell gondoskodnia („aktív kötelezettség”), ugyanakkor tartózkodnia kell indokolatlan korlátozásától („passzív kötelezettség”).

Egy másik megközelítés alanyi jogként fogja fel a méltósághoz való jogot, amely az ember azon erkölcsi státusát biztosítja, amely az emberiség minden tagjának egyforma belső értékéből fakad. Ezt az állam köteles védeni és tiszteletben tartani. Ilyenformán a méltósághoz való jog a jogrendszer legabsztraktabb joga, tartalma, hogy minden embert emberhez méltó bánásmód illet meg.

Ezen jogunk szubjektív oldalához kapcsolódóan kétfajta követelmény fogalmazható meg, melyek révén a méltósághoz való jog alkalmazhatóvá és érvényesíthetővé válik. Az egyik kimondja, hogy az emberek között tilos bármilyen különbségtétel, tekintettel arra, hogy az egyes embert megillető bánásmódot nagyban befolyásolja az, hogy másokkal hogyan bántanak. Azt is mondhatnánk, hogy ez a követelmény a hátrányos megkülönböztetés tilalmát

²¹ 22/2012. (V. 11.) AB határozat

²² Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön párhuzamos véleménye, 23/1990. (X. 31) AB határozat (ABH 1990, 88, 95.)

fejt ki. A másik követelmény pedig deklarálja, hogy van olyan bánásmód, ami függetlenül attól megilleti az embert, hogy másokkal hogyan bánnak. (Ilyen például a kínzás és a kegyetlen bánásmód tilalma, ami az emberi méltósághoz való jogból következik.) Ez a magánszféra sérthetetlenségét és a személyiségi jogok védelmét biztosítja. Míg az első komparatív, addig az utóbbit a szakirodalom nem komparatív követelményként ismeri.²³

Ezzel szemben az emberi méltósághoz való jog objektív oldalából következik, hogy az állam köteles olyan jogi környezetet biztosítani, amely garantálja az emberi méltósághoz való jog védelmét.

Természetesen, amikor olyan jogról beszélünk, amelyre pontos és körülhatárolt definíció gyakorlatilag megadhatatlan, figyelembe kell vennünk az adott társadalmi kontextust, a társadalmi kötöttségeket is. Más korokban és más felfogásokban az emberi méltósághoz való jog is más és más értelmezést nyer. A mindenkori ideológiák jelentős mértékben befolyásolták és mai is befolyásolják, hogy mi számít az emberi méltóságot sértő bánásmódnak és mi nem.

Mint azt korábban írtam, 1949. évi Alkotmányunk 54. §-a az emberi méltósághoz való jogot, a jogok katalógusának élére helyezve deklarálta. A rendszerváltást követő években több alkotmánybíróági határozat is foglalkozott az emberi méltósághoz való jog fogalmával és tartalmával.

Az Alkotmánybíróóság 64/1991. (XII. 17.) számú határozatában a méltóság fogalmát a következőképpen értelmezte: „A méltóság az emberi léttel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. [...] Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit.” (ABH 1991, 297, 309.) Elmondható tehát, hogy az életünkhöz kapcsolódó járulékos tulajdonságról van szó és mindenkit megillet mindenfajta megkülönböztetés nélkül. Pontosán ezen tulajdonságai miatt áll az emberi méltósághoz való jog az alapjogi hierarchia csúcán, legmarkánsabban azokban az esetekben jut főszerephez, amikor az emberről, mint egész, oszthatatlan és önálló entitásról van szó.²⁴

E tulajdonságaiból kifolyólag az emberi méltósághoz való jognak egyben „anyajogi” szerepe is van, tehát számos más jog forrásaként is megjelölhető. Ezen származékos jogok nem azonosak az emberi méltósághoz való joggal, szerepük az emberi önrendelkezés és

²³ Halmai G. – Tóth G. A. (Szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003., p. 263-264.

²⁴ Lásd még: Tóth J. Zoltán: „Oszthatatlan és korlátozhatatlan?” – Gondolatok az emberi léthez és méltósághoz való jogról az eutanáziahatározat kapcsán. Jogelméleti Szemle, 2005. évi 1. szám

autonómia biztosítása és a személyiség egyes aspektusainak védelme. Ám ezek a jogok nem öröklik az „anyajog” tulajdonságait, az arányosság és szükségesség határain belül korlátozhatóak. Az Alkotmánybíróság az emberi méltósághoz való jog személyiségvédelmi funkcióját általános személyiségi jogi mivoltára alapozza. A testület ugyanis „az emberi méltósághoz való jogot az ún. általános személyiségi jog egyik megfogalmazásának tekinti.”²⁵ „[...] Az általános személyiségi jog anyajog, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.”²⁶

Az emberi méltóság „anyajogi” szerepével kapcsolatban kell megemlíteni azt is, hogy az alapjogok különböző csoportokba sorolhatók függően attól, hogy milyen kapcsolatban állnak az emberi méltósághoz való joggal.²⁷ A dolgozat szempontjából kiemelendő csoport a kommunikációs alapjogok csoportja, melyek lehetővé teszik a személyiség kibontakozását és az egyén részvételét a társadalmi folyamatokban, illetve kommunikációban. Ezen alapjogok közé sorolhatjuk a véleménynyilvánítás és az önkifejezés szabadságát, a lelkiismeret és vallás szabadságát és az egyesüléshez való jogot.²⁸

Az emberi méltósághoz való jog funkciójáról először Sólyom László írt. Véleménye szerint: „Az emberi méltósághoz való jognak két funkciója van. Egyrészt azt fejezi ki, hogy van egy abszolút határ, amelyen sem az állam, sem más emberek kényszerítő hatalma nem terjedhet túl, vagyis az autonómiának [...] egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva [...] az ember alany maradhat, és nem válik eszközzé. [...] másik funkciója az egyenlőség biztosítása. [...] Az emberi méltóságban mindenki osztozik, aki ember...”.²⁹ Ezen két funkciónál a komparatív és nem komparatív követelmények tartalma ugyancsak visszaköszön.

Az emberi méltósághoz való jog második funkciója tehát az egyenlőségi funkció. Ez egyrészt magába foglalja a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, másrészt kifejezi az Alaptörvényben is deklarált elvet, miszerint minden embernek joga van az emberi méltósághoz. Az ember e sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogát az államnak is kötelessége nem csak tiszteletben tartani, de védelmezni is.³⁰ Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság

²⁵ Ennek kritikáját lásd: Pokol Béla: Gondolatok az alkotmánybírósági döntések elvi alapjaihoz. Jogelméleti Szemle, 2012. évi 1. szám

²⁶ 8/1990. (IV.23.) AB határozat (ABH 1990, 42, 45.)

²⁷ Halmai G. – Tóth G. A. (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003., p. 276.

²⁸ Sorrendben: Alaptörvény – Szabadság és Felelősség IX. cikk (1), VII. cikk (1) és VIII. cikk

²⁹ Sólyom László párhuzamos véleménye, 23/1990. (X.31.) AB határozat (ABH 1990, 88, 96-106.)

³⁰ Alaptörvény – Szabadság és Felelősség I. cikk (1)

egyik határozata is kimondja, hogy a megkülönböztetés tilalma arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként kell kezelnie, azonos tisztelettel és körültekintéssel, „az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni”.³¹ Ez persze nem a jogok mennyiségileg azonos elosztására vonatkozik, „csupán” arra kötelezi az államot, hogy az azonos megítélés alá tartozó embereket köteles azonos bánásmódban részesíteni. Fontos még, hogy az egyenlőség követelménye nem csak az alapvető jogok körére vonatkozik, hanem minden állami szabályozásra és jogalkalmazásra.

A joggyakorlat bizonytalanságát mutatja, hogy bár az Alkotmánybíróság meghatározza az emberi méltósághoz való jog érvényesülési körét, azonban azon rendező elvekkel adós maradt, amelyek iránymutatást adhatnak arra vonatkozóan, hogy mely jogok származnak ténylegesen az emberi méltósághoz való jogból. Az azonban bizonyos, hogy az Alaptörvény II. cikkében deklarált emberi méltósághoz való jog az alkotmánybírósági joggyakorlat révén válik tényleges jogi normává.³²

2. A véleménynyilvánítás szabadsága és a sajtószabadság

2.1. A véleménynyilvánítás szabadságának igazolása

A véleménynyilvánítással összefüggésben első kérdésként az merülhet fel, vajon mi tartozik a vélemények körébe: csak és kizárólag a szubjektív értékelések, vagy esetleg az értékítélet is. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban úgy foglalt állást, hogy „az Alkotmány a véleménynyilvánítási szabadság megfogalmazásánál nem tesz kifejezett különbséget tényközlés és értékítélet között.”³³ A véleménynyilvánítás szabadsága lehetőség arra, hogy „az egyén mások véleményét formálja”, így „általában mindenféle közlés szabadságát magába foglalja, mégpedig függetlenül a közlés módjától és értékétől, erkölcsi minőségétől és többnyire valóságtartalmától is”.³⁴ Tehát a véleményszabadság nem csupán a tények és vélemények tekintetben biztosítja a szabadságot, hanem magát a lehetőséget veszi védelem alá. Így a véleményt annak értékére és igazságtartalmára tekintet nélkül védelmezi.³⁵ A testület még azt is hangsúlyozta 18/2000. (VI. 6.) számú határozatában, hogy „a

³¹ 9/1990. (IV.25.) AB határozat (ABH 1990, 46, 48.)

³² Részletesen lásd: 35/1994. (VI.24.) AB határozathoz fűzött különvéleményben, ahol Sólyom László részletesen kifejtette milyen kritériumok alapján lehetne kifejtetni az emberi méltóság sérelmét

³³ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994, 219, 230.)

³⁴ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994, 219, 230.)

³⁵ 30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167-181.)

véleménynyilvánítási szabadságnak csupán igen korlátozott lenne az értéke, ha nem jelentene többet, mint az igaz tények állításához való jogot”. (ABH 2000, 117, 122.)

A kifejezés szabadságán belül egyidejűleg az egyéni véleménynyilvánítás, a közvélemény és az egyéni véleményalkotás élvez alkotmányos védelmet.³⁶ Tehát az önkifejezésnek és a személyiség kibontakozásának egyik lehetőségeként is felfoghatjuk a véleménynyilvánítást. A véleményszabadság individuális igazolása alapján a „kommunikációhoz való jogot nemcsak következményei támasztják alá, hanem az a mindenkit megillető morális jog, hogy azt mondjon, amit akar. E felfogás szerint az emberi szabadságok, köztük a kifejezés szabadságának alapja az autonómia”.³⁷ Az önkifejezés mellett nagy hangsúlyt kap a véleménynyilvánítás azon funkciója is, melynek során megteremti a lehetőséget a közösség tagjainak, hogy megvitassák a társadalmat érintő valamennyi kérdést, megalapozva ezzel az egyén „társadalmi és politikai folyamatokban való tevékeny és megalapozott részvételét”. Ezen olvasatban a véleménynyilvánítás nem más, mint a demokratikus részvétel érvényre juttatásának eszköze, a véleménynyilvánítás szabadságának instrumentális igazolása.³⁸

2.2. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása

A véleményszabadság mindenkit megillet. A törvényalkotó azonban bizonyos sajátos körülményekre tekintettel, e jog érvényesülését tekintve, meghatározhat szűkebb személyi kört is.³⁹ Valamely személy véleménynyilvánítási szabadságát büntetőjogi vagy szabálysértési felelősségre vonásának ténye is korlátozhatja.⁴⁰

Ha a véleménynyilvánítás szabadsága összeütközésbe kerül más alkotmányos joggal vagy értékkel, a konfliktus feloldását minden esetben valamely jog korlátozása teszi lehetővé. Tekintettel arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága a kommunikációs jogok anyajoga és az alapjogi hierarchiában kitüntetett helyet foglal el (közvetlenül az élethez és méltósághoz való jogot követi), ütközés esetén csak kevés joggal szemben kell engednie. Ez persze nem jelenti a jog korlátozhatatlanságát. Ugyanúgy, ahogy minden alapjog – az emberi élethez és méltósághoz való jog kivételével – törvényben, az arányosság és szükségesség mércéje szerint

³⁶ 30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167-181.)

³⁷ Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2002., p. 26.

³⁸ Bővebben lásd: Gálik M. – polyák G.: Médiaszabályozás. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2005., p. 57-58.

³⁹ Ilyen körülmény lehet a sajátos szolgálati jogviszony. Lásd például a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvényt.

⁴⁰ Például a fogva tartottak sajtónyilatkozataira vonatkozó rendelkezéseket a büntügyi és igazságügyi tájékoztatásról szóló 10/1986. (IX. 1.) IM-BM együttes rendeletet.

korlátozható. Kitüntetett szerepéből kifolyólag azonban az őt korlátozó törvényt mindig megszorítóan kell értelmezni. A véleményszabadságot korlátozó értékeket négy csoportba sorolhatjuk, nevezetesen: az állam érdekei, a társadalom egészének érdeke, az egyes társadalmi csoportok érdekei és az egyéni érdekek.⁴¹

A sajtószabadság egy, a véleménynyilvánítás szabadságából levezethető alapjog, amely valamennyi médium szabadságát magába foglalja garantálva a sajtótermékek terjesztésének és tartalmának szabadságát. A sajtószabadság tehát nem más, mint a sajtó útján történő közlés szabadsága. A sajtószabadság nemcsak a tájékoztatás, de a „véleményalkotáshoz szükséges információszerzésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak [is] kitüntetett eszköze”.⁴²

A sajtószabadság alanya minden olyan természetes és jogi személy, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, amelynek tevékenysége, illetve működése releváns a média működésének szempontjából. Emellett kiterjed mindenkire, akinek tevékenysége létfontosságú a sajtószabadság megvalósulásához, ezzel biztosítva a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülését. Ebben a kontextusban a társadalom, mint befogadó közönség nem alanya a sajtószabadságnak. A közönségre annyiban terjed ki, hogy biztosítja a tájékozódáshoz és információhoz való jogot. Denis McQuail a következőképp foglalta össze a sajtószabadság és az egyes érintettek viszonyát.⁴³

Értelmezési szintek	Kinek a szabadsága?	Mitől	Mi célból
		való szabadság?	
Szerkezeti	Tulajdonos	Cenzúra	Alapítás
		Méltánytalan adózás	Közlés/Nem közlés
Működési	Szerkesztő	Állam	Közlés/Nem közlés
		Tulajdonos	Információgyűjtés
		Érdekcsoportok	Véleményalkotás
Teljesítmény	Nagyközönség	Választékhiány	Hozzáférés az
		Elfogult hírek és	információkhoz
		vélemények	Saját nézetek kifejtése

⁴¹ Halmai Gábor: A véleményszabadság határai. Budapest, Atlantisz kiadó, 1994.

⁴² 37/1992. (VI. 10.) AB határozat (ABH 1992, 227, 229.)

⁴³ McQuail, D.: Media Performance: Mass Communication and the Public Interest. London, Sage, 1992., p. 102.

3. Vélemény- és sajtószabadság megvalósulása a médiában

A véleménynyilvánítás szabadságát és a sajtószabadságot már több alkotmánybírósági határozat is értelmezte. Minden határozat következetesen hangsúlyozta, hogy mindkét szabadság a plurális és demokratikus társadalom alapköve. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat a véleménynyilvánítás szabadságát, a kommunikációs alapjogok „anyajogaként” aposztrofálja.

Az alkotmánybírósági gyakorlatban a szabad véleménynyilvánítás joga kettős bázison nyugszik. Egyrésztől biztosítja az egyéni autonómia kibontakozását, másrésztől a közösség oldalán megteremti a demokratikus közvélemény lehetőségét. A testület határozatában leszögezi, hogy a demokratikus közvélemény fenntartásának érdekében végzett állami intézményvédelemnek az alapjoghoz tartozó értékeket más alapjogokkal összefüggésben kell értelmezni és védelmét az egész alkotmányos rend figyelembevételével kell végezni.⁴⁴

A testület gyakorlatában a sajtószabadságra, mint valamennyi médium szabadságára szintén kommunikációs alapjogként tekint. Az Alkotmánybíróság az első sajtószabadságot vizsgáló határozatában kifejti, hogy a „véleménynyilvánítási szabadság a sajtószabadság vonatkozásában sajátosan érvényesül. A sajtó szabadságát arra figyelemmel kell garantálnia az államnak, hogy a sajtó a véleményformáláshoz szükséges információszerzésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze.”⁴⁵ Mivel a sajtó nemcsak szabad véleménynyilvánítás, hanem a tájékoztatás eszköze is, társadalmi jelentőségéből fakadóan a sajtószabadság kezdettől fogva kiemelt fontosságú alapjog.

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat több fontos dolgot is megemlít, tisztáz az új szabályozással kapcsolatban felmerült indítványok elemzése kapcsán. Ezen indítványok többek között sérelmezték, hogy az elektronikus médiával együtt hatósági felügyelet alá vont nyomtatott és internetes sajtó útján szükségtelenül és aránytalanul korlátozzák a sajtószabadságot. Az indítványt benyújtók egy része pedig az Alkotmány 61. § (2) bekezdése („A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét.”) szerinti sajtószabadsághoz való jog alapján támadja az Smtv. és az Mttv. sajtótermékek nyilvántartásba vételére vonatkozó előírásokat, mondván, hogy a sajtótermékek nyilvántartásba vétele minden alkotmányos indok nélkül korlátozza a sajtószabadságot. Véleményük szerint a nyomtatott sajtó és a világhálón elérhető sajtó esetében a magán- és büntetőjogi védelem elegendő kontrollt nyújt az egyéni jogsérelem esetében.

⁴⁴ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat (ABH 1991, 297-341.)

⁴⁵ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat (ABH 1992, 227, 229.)

A sajtó a szólásszabadság intézménye. A sajtószabadság értékeket képvisel, egyszerre eszköze a szabad véleménynyilvánításnak, tájékoztatásnak és tájékozódásnak. Nemcsak a közérdekű ügyekről való tájékozódást támogatja, de az egyéni véleménynyilvánítás hatását is felerősíti, aktívan alakítva ezzel a demokratikus közvéleményt. Ezen minőségében ellenőrzi a közélet szereplőinek, intézményeinek tevékenységét és a döntéshozatal folyamatát („házőrző kutya” szerep). A szabad sajtó és a demokrácia egymást feltételező fogalmak. Csak a döntési helyzetbe hozott egyén képes adekvát választ adni valamely közéleti kérdésre. E döntési helyzet kialakításában a sajtó kulcsszerepet játszik. Ezért indokolhat az állam részéről a szabályozási keretek megalkotásán túl valamilyen szintű beavatkozást. Ám a sajtó ugyanezen tulajdonságából kifolyólag fontos pluralizmusának, pártatlanságának és függetlenségének védelme és megóvása is. Az államnak a sajtó, mint intézmény tevékenységétől való távolságtartása elvileg garancia a sajtószabadság érvényesülésére.⁴⁶

2010. július 7-i módosítást követően az Alkotmányban és az Alaptörvényben is szerepel a sajtó szabadságának és sokszínűségének védelme. Emellett a demokratikus közvélemény kialakítása érdekében mindenki jogának deklarálja a tájékoztatáshoz való jogot. Az állami hatalomnak egyrészt célja, hogy a sajtó megfelelő módon működve tájékoztassa a közösséget és ugyanezen elvárás egyben korlátozza is azt tevékenysége során. A technológia fejlődésével a tömegkommunikáció szerkezete megváltozott, a közönség passzívból interaktív fogyasztóvá vált. Ehhez alkalmazkodva az állami beavatkozásnak is nyitnia kellett az új és liberális módszerekhez. Ugyanakkor azon része a politikai közösségnek, akik a technológia ezen rendszerében, az új lehetőségek között nehezen tájékozódnak, kiszolgáltatottá válnak, veszélyeztetve ezzel a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményét. Azzal, hogy nem minden vélemény képes eljutni a közönséghez, a társadalom információhoz való joga sérül. Így kerül szembe az állam azzal a dilemmával, hogy a pusztán szemlélő szerepet, vagy a korrekciós beavatkozást válassza-e.

A fentebb említettek automatikusan eredményezik a sajtó- és véleménynyilvánítási szabadság korlátozását a jogalkotás révén, ám csak körültekintő módon és indokolt esetben. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat szerint a „szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog – az élethez vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan – korlátozhatatlan lenne, de mindenképp azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni”. A

⁴⁶ 165/2011. (XII. 20.) AB határozat (ABH 2011, 478-544.)

sajtószabadsággal kapcsolatban szintén az az irányadó, hogy a társadalomban betöltött kitüntetett szerepe ellenére nem korlátozhatatlan. A sajtószabadság az állammal szemben érvényesül, azonban intézményvédelem formájában felelősséget ró az államra. A sajtószabadság jogának korlátozására kivételesen, szűk körben, arányos módon és indokolt esetben más alapjog védelme érdekében kerülhet sor. Az eddigi joggyakorlat szerint a sajtószabadságnak külső korlátai vannak, amelyek olyan speciális intézményi formákat ölthetnek, mint amilyen a sajtóhelyreigazítás. A tartalmi be nem avatkozás pedig minden médium vonatkozásában a cenzúra tilalmát, a szabad lapalapítás lehetőségét és a szerkesztői autonómiát jelenti.

Bár a sajtószabadság valamennyi médium szabadságát felöleli, korlátozásuk tekintetében az Alkotmánybíróság eltérő mércéket alkalmaz az egyes tömegkommunikációs eszközöknél az arányosság és szükségesség megítélésénél. A testület már 1992-ben hangsúlyozta, hogy a „véleménynyilvánítási és tájékoztatói szabadság szolgálata a sajtószabadságra vonatkozó sajátosságokon túl további feltételeket követel meg a rádióval és televízióval kapcsolatban. Itt az alapjog gyakorlását összhangba kell hozni megvalósítása technikai feltételeinek szükségességével, azaz a felhasználható frekvenciák véges voltával. A nyomtatott sajtóval ellentétben ez nem teszi lehetővé a korlátlan alapítást”.⁴⁷ Ma már, hátunk mögött a tömegkommunikáció fejlődésének eredményeivel a frekvenciaszűkösség nem alapozza meg a rádió és televízió kitüntetett szerepét. Ugyanakkor a sajtószabadság korlátozásának vizsgálatakor az Alkotmánybíróság nem hagyhatja figyelmen kívül a már említett médiahatás-teóriát, miszerint a rádió és televízió hatása az emberi gondolkodásra, a mozgóképek, hanghatások és élő tudósítások révén, jóval nagyobb a többi médiuménál.⁴⁸

Az egy másik kérdés, hogy ennek a médiahatás-teóriának van-e napjainkban is létjogosultsága. Gondolhatnánk azt, hogy a mai világban, amikor az interneten már minden elérhető, időre és térre való tekintet nélkül, a televízió és rádió véleménybefolyásoló hatása messze elmarad az internetéről. Ez az érvelés azért vitatható, mert a médiahatás-teória nem konkrétan a televízió és rádió minősít ekkora hatást, hanem a mozgóképeknek, a hangnak és az élő tudósításoknak. Tehát a rádió és televízió itt, mint audiovizuális médiaszolgáltató kap hangsúlyt. Bárhol is jelenjen meg a mozgókép, hang, vagy tudósítás, az audiovizuális médiaszolgáltatásnak⁴⁹ minősül. Ezt remekül bizonyítja, hogy például a

⁴⁷ 37/1992. (VI. 10.) AB határozat (ABH 1992, 227, 230.)

⁴⁸ Részletesen lásd: 1/2007. (I. 18.) AB határozat (ABH 2007, 45, 50-51.)

⁴⁹ 2010. évi CIV. törvény meghatározásában: „az Európai Unió működéséről szóló szerződés 56. és 57. cikkében meghatározott, önálló, üzletszerűen – rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett – végzett gazdasági szolgáltatás, amelyért egy médiaszolgáltató szerkesztői felelősséget visel, amelyek

„www.index.hu” honlap egyaránt nyilvántartásba van véve sajtótermékként és audiovizuális médiaszolgáltatóként is, abból kifolyólag, hogy egyaránt tartalmaz cikkeket és videókat is. Az kétségbe vonhatatlan, hogy az internet egyre nagyobb teret hódít és a fiatalabb generációk véleményét már inkább befolyásolják az ott található információk. Ettől függetlenül a társadalom egészére nézve még mindig a televízió bír legnagyobb hatással.⁵⁰ Elképzelhető, hogy tíz év múlva más lesz a helyzet, és a törvénymódosítás sürgetővé válik, de jelen pillanatban ez a törvénymódosítási kényszer még nem áll fenn.

A szabályozás során arra is figyelemmel kell lenni, hogy a technika fejlődésével a médiatípusok közötti határok átjárhatóvá váltak („konvergencia”), így a már fentebb említett hatásteória sem értelmezhető a korábbi módon.

A gyakorlatnak a korábbi határozatok mellett az Európai Unió jogára is figyelemmel kell lennie. Az Európai Parlament és a Tanács az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelve a lineáris audiovizuális médiaszolgáltatások⁵¹ mellett a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások⁵² tekintetében is megfogalmaz kötelezettségeket, melyeknek indokaként a gazdasági jelentőség mellett a társadalomra gyakorolt hatásukat is kiemeli. Az irányelv preambuluma szerint „e szolgáltatások külön szabályozását indokolja, hogy növekszik jelentőségük a társadalom és a demokrácia számára” [(5) preambulum-bekezdés], továbbá e szabályozás szükséges „az audiovizuális médiaszolgáltatások különleges jellege miatt, különösen mivel ezek a szolgáltatások befolyásolják a lakosság véleményalkotásának módját” [(45) preambulum-bekezdés]. Emellett a direktíva az audiovizuális tartalmakon belül, közzétételüktől függően különbséget tesz társadalomra gyakorolt hatásukban; a szabályozás terjedelmét differenciáltan határozza meg: „A lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások egyrészt a felhasználó számára rendelkezésre álló választási és befolyásolási lehetőségekben, másrészt a társadalomra gyakorolt hatásban térnek el a televíziós műsorszolgáltatásokról. Ez indokolja a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatásokra előírt kevésbé szigorú szabályokat...” [(58) preambulum-bekezdés].

elsődleges célja műsorszámoknak tájékoztatás, szórakoztatás vagy oktatás céljából a nyilvánossághoz való eljuttatása valamely elektronikus hírközlő hálózaton keresztül”. (1.§, 1. pont)

⁵⁰ Részletesen lásd: Médiafogyasztási trendjelentés 2011 – Századvég Alapítvány. <http://www.szazadveg.hu/files/hirek/mediafogyasztas.pdf>

⁵¹ 2010. évi CIV. törvény meghatározásában a lineáris médiaszolgáltatás: „a médiaszolgáltató által nyújtott, műsorszámok műsorrend alapján történő egyidejű megtekintését, illetve meghallgatását lehetővé tevő médiaszolgáltatás”. (1.§, 5. pont)

⁵² 2010. évi CIV. törvény meghatározásában a lekérhető médiaszolgáltatás: „olyan médiaszolgáltatás, amelyben a médiaszolgáltató által összeállított műsorkínálat alapján a felhasználó egyéni kérés alapján, az általa kiválasztott időpontban tekintheti, illetve hallgathatja meg a műsorszámokat”. (1.§, 4. pont)

Az Alkotmánybíróság azonban nem zárta ki teljesen a korlátozás lehetőségét a nyomtatott sajtóval szemben. Terjesztés felfüggesztésével vagy nyilvántartásból való törléssel szankcionálható a sajtóban elkövetett bűncselekmény, arra való felhívás, vagy a közérköcs sérelme.⁵³ Valamely alanyi jog megsértése esetén pedig a válaszadás joga érvényesíthető.⁵⁴ Ezzel kapcsolatban a 46/2007. (VI. 27.) AB határozat (ABH 2007, 592-619.) megállapította, hogy bár az állam ex officio szisztematikus ellenőrzése és utólagos szankcionálása valóban a sajtószabadság korlátozását jelenti, ám alkotmányellenesnek abban az esetben nem tekinthető, ha ez megfelelő bírói garancia és kontroll mellett zajlik. Alkotmányellenes állami beavatkozásról akkor beszélhetnénk, ha annak tartalma és terjedelme indokolatlanul és aránytalanul korlátozná a sajtószabadságot, átlépve ezzel a megengedett általános és média-specifikus korlátozás határait.

4. Az emberi méltósághoz való jog védelme a médiaszabályozásban

Az emberi méltóság olyan érték, amely nemcsak az egész jogrendszert, de életünk minden színterét átszövi. Az Alkotmánybíróság kimondta, „az emberi méltósághoz való jog minden tárgyi jog megalkotásánál és alkalmazásánál a legfőbb alkotmányos vezérlő elv, [...] értékek és kötelezettségek rendszerének a tényleges alapja”.⁵⁵ Így a média szabályozása sem hagyhatja figyelmen kívül azt a tényt, hogy az emberi méltóság minden jog és alapjog korlátozásának abszolút határ.

A média szabályozása során az alapjogi rendszert, mint értékrendszert kell figyelembe venni, amely egy koherens és komplex egészként minden jog forrása, tehát minden jog visszavezethető rá és további jogok vezethetők le belőle. Az öt alkotó alapjogok átszövik egymást, az egész jogrendszert, egymást feltételezik és korlátozásukat abszolút határok közé szorítja a szabályozás.⁵⁶

Tekintettel arra, hogy mint kommunikációs alapjog, a sajtószabadság az alapjogok között kiemelt helyet foglal el, összeütközése az emberi méltósághoz való joggal elkerülhetetlen, és abból kifolyólag, hogy két hasonlóan „erős” jogról van szó, ellentétük csak nagyon nehezen feloldható. Ennek következménye, hogy előzetes vélelem alapján bármilyen

⁵³ 20/1997. (III. 19.) AB határozat (ABH 1997, 85-102.)

⁵⁴ 57/2001. (XII. 6.) AB határozat (ABH 2001, 484-526.)

⁵⁵ 37/2011. (V. 10.) AB határozat (ABH 2011, 225, 245.)

⁵⁶ Balogh Zsolt: Alapjogi tesztek az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In: Halmai Gábor (szerk.): A megtalált Alkotmány? A magyar alapjogi bíráskodás első kilenc éve. Budapest, Indok, 2000., p. 124.

sorrendiség felállítása lehetetlen, mindig a konkrét tényállás ismeretével lehet csak megállapítani valamelyik jog elsőbbségét.

A sajtószabadság korlátjait alkotó szabályokat mind az emberi méltósághoz való jogból tudjuk levezetni. Ilyen például a gyűlöletbeszéd tilalma, a nevesített személyiségi jogok és a gyermekek védelme. A jó hírnév, a becsület és az emberi méltóság ugyan egymástól elválasztható alapjogok, de szoros kapcsolatban állnak egymással, hiszen a már idézett 8/1990. (IV. 23.) AB határozat (ABH 1990,42-45) az emberi méltósághoz való jogot „anyajogként” ismerte el. A jó hírnév megsértését a Polgári Törvénykönyvünk is tiltja, illetve egy bírósági határozat (BH 2010/294) úgy értelmezi, hogy a jó hírnév megsértését megalapozza az is, ha a valótlan tényállítás alkalmas az érintett személy hátrányos társadalmi megítélésének kiváltására.

Az 1996. és 2010. között hatályban lévő 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról (továbbiakban Rttv.) kimondta, hogy a „műsorszolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat”.⁵⁷ Ezen szabály azonban csak a műsorszolgáltatókra, tehát a rádióra és a lineáris audiovizuális médiaszolgáltatókra vonatkozott. Annak oka, hogy ez a szabályozás a lekérhető tartalmakat és a nyomtatott sajtót nem veszi be a szabályozási körébe, a médiahatás-teóriában keresendő. A rádiónak és televízióknak ez az éles elhatárolása annak tudható be, hogy az Alkotmánybíróság felfogása szerint ezen két médium sokkal nagyobb hatást gyakorol a közönségre, véleménybefolyásoló hatásuk erősebb, főként a mozgóképek, hanghatások és élő tudósításokból fakadóan.

Az hogy alkotmányosan előírható-e a média számára az alkotmányos rend tiszteletben tartása, alkotmánybírósági határozat vizsgálta. A testület döntése végül kimondta: „A műsorszolgáltatónak, mint minden jogalanynak tiszteletben kell tartania az alkotmányos rendet, ezt a kötelezettséget nevesíti a Médiatörvény [Rttv.] alapelvi rendelkezése. Erre az alapelvi rendelkezésre alapozva a Médiahatóság [akkor még Országos Rádió és Televízió Testület, ORTT] a Médiatörvény alapján, törvénysértés esetén szankciót állapíthat meg”.⁵⁸ A határozat azt is leírja, hogy szankció kiszabására csak rendkívüli körülmény fennállásakor van lehetőség. Ilyen rendkívüli körülmény lehet, ha a műsorszolgáltató folyamatosan az alkotmányos rend alapját alkotó egyenlő emberi méltóságot mellőző és semmibe vevő ideológiát hirdetve tevékenykedne.

⁵⁷ 1996. évi I. törvény 3.§ (2)

⁵⁸ 46/2007. (VI. 27.) AB határozat (ABH 2007, 592, 603.)

Ugyanezen határozat az emberi jogok médiaszabályozásbeli védelmének alkotmányosságát vizsgálva kimondta, hogy az ORTT jogosult annak megállapítására közigazgatási eljárása során, hogy „a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e”, illetve „nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket”. Azonban ezen „alapvető érték” kifejezésből nem derül ki egyértelműen, hogy bármely alapjog mögött álló bármely érték adhat-e okot hatósági eljárásra, illetve az is tisztázatlan maradt, hogy egyáltalán mit tekinthetünk mögöttes értéknek. Koltay András írása szerint a határozat arra utal, hogy a médiaszolgáltatóknak az emberi jogok intézményének védelme a feladata. Tehát nem az egyes sérelmet szenvedett ember, hanem a társadalom számára fontos intézmények védelmét tartja szem előtt. Az egyes ember védelmét már csak azért sem kérheti számon a határozat, mert egy döntésében az önrendelkezési jog vonatkozásában, ezzel szoros összefüggésben kimondta, hogy rendkívül fontos tartalmi elem az egyén joga arra, hogy „az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magába foglalja.”⁵⁹ Tehát annak tükrében, hogy az önrendelkezési jog az egyén autonómiájának megőrzésére szolgál, mindenkinek joga van eldönteni, hogy jogsérelem esetén kíván-e a hatósági igényérvényesítéssel élni, vagy sem.

Mindezekből következik, hogy a médiaszabályozás során van alkotmányos lehetőség az emberi méltóság védelmére, ám az eljárások során a jogsérelem bekövetkeztét csak „alanytalanná téve” ítélik meg. A jogalkalmazónak minden esetben fontos feladata, hogy ketté tudja választani az ügyeket aszerint, hogy azok egyéni jogsérelmekről szólnak, vagy olyan ügyek, amelyeknél olyan alapjogsérelem következett be, amely az emberi jogok intézményes, társadalommal szembeni sérelmét valósítja meg.

2011. január 1-jével új törvény lépett hatályba, amely szakítva sok korábbi hagyománnyal, új alapokra helyezte a médiaszabályozást. A sajtószabadságról és médiatartalmak alapvető szabályozásáról szóló 2010. évi CIV. évi törvény (Smtv.) tárgyi hatálya már kiterjed a lekérhető médiaszolgáltatásokra, az internetre és a nyomtatott sajtóra is. Az eredeti törvénytörvény 14. §-a a következőképpen rendelkezett: „(1) A médiatartalom-szolgáltatóknak⁶⁰ az általuk közzétett médiatartalmakban, illetve azok készítése során tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot. (2) Tilos megalázó, kiszolgáltatott helyzetben

⁵⁹ 1/1994. (I.7.) AB határozat (ABH 1994, 29, 36.)

⁶⁰ 2010. évi CIV. törvény meghatározásában: „a médiaszolgáltató, illetve bármely médiatartalom szolgáltatója”. (1.§, 8. pont)

lévő személyek médiatartalomban történő, öncélú és sérelmes bemutatása.” Fontos változás volt, hogy az emberi méltósághoz való jog már konkrét tényállásban szerepel és megjelent egy speciális tényállás, amely az emberi méltósághoz való jog megsértésének konkrét eseteiről szól. További fontos újítás volt, hogy a tényállásban megjelent, hogy már a műsor készítésekor történő méltóság megsértése is tiltott. Ily módon lehetőség nyílt a hatósági eljárásra olyan műsorok esetén is, ahol a szereplőket szerződésben, a műsorszám elkészítése előtt megfosztják a későbbi jogorvoslat lehetőségétől és/vagy kizárják az elkészített felvétel közzétételének megakadályozását.

A 165/2011. (XII. 20.) AB határozat nyomán 2012. június 19-i hatállyal több fordulat is kikerül a törvényszövegből.

Az indítványozók egy csoportja az Smtv. 2.§ (1) bekezdésének⁶¹ „és kiadott sajtótermékre” fordulat – különös tekintettel a 14.§ (1) bekezdésére és a 16.§-ra való tekintettel⁶² – alkotmányellenességének kimondását kérelmezték tekintettel az Alkotmány 61. § (2) bekezdésére.⁶³ Az indítványozók sérelmezték, hogy a sajtótermékeket is hatósági felügyelet alá vonták.

Az Smtv. 14.§ (1) bekezdésében és 16.§ második fordulatában megjelenő tilalmak az eddigieken túl újabb fellépési lehetőséget biztosít a médiahatóságnak. Azt az Alkotmánybíróság már korábban is kifejtette, hogy minden médium köteles tevékenysége során kerülni az emberi jogok rendszeres és visszatérő megsértését, illetve az emberi méltóságot tagadó nézetek terjesztését. Az emberi méltóság más tekintetben is, az egyéni jogérvényesítés során indított polgári és büntetőjogi eljárás lehetőségével is korlátozza a sajtószabadságot.

Az emberi jogok védelme a médiahatóság által egy sajtóságos intézményvédelem. Az ilyen eljárásokban az médiahatóság nem a személyhez fűződő jogokról dönt, hanem a arról, hogy adott műsortémája, jellege vagy nézőpontja sérti-e az emberi jogokban megjelenő mögöttes értékeket.

A 165/2011 (XII. 20.) AB határozat megerősíti korábbi álláspontját, miszerint az audiovizuális média esetében a médiahatóság ilyen hatósági fellépés szükséges és arányos korlátozás tekintettel ezen médiumok véleményt és gondolkodást befolyásoló hatása nagyobb.

⁶¹ „E törvény hatálya kiterjed a Magyar Köztársaságban letelepedett médiatartalom-szolgáltató által nyújtott médiaszolgáltatásra és kiadott sajtótermékre.”

⁶² Az elbíráláskor hatályos szöveg:

„14.§ (1) A médiatartalom-szolgáltatónak az általa közzétett médiatartalmakban, illetve azok elkészítése során tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot.”

„16.§ A médiatartalom-szolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, tevékenysége során nem sértheti az emberi jogokat.”

⁶³ „A Magyar Köztársaság elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét.”

Ennél fogva az személyiségi jogvédelem mellett indokolt a médiahatósági fellépés is a társadalom érdekében. Ugyanakkor a sokkal kisebb befolyásoló hatással bíró nyomtatott és internetes sajtó esetében ez a korlátozás már aránytalannak minősül. Az emberi méltóság védelme ezeknél a médiumoknál is létfontosságú, ám ilyen esetekben kellő védelmet tudnak nyújtani az egyéni jogérvényesítés eszközei. Az Alkotmánybíróság indokolásában a következőképp fogalmaz: „... az Smtv. 16.§ első fordulata alapján a hatóság felléphet az emberi jogokat rendszeresen sértő, ezzel alkotmányos rendet tiszteletben nem tartó médiummal szemben. Az emberi jogok és az emberi méltóság intézményes tartalmát sértő egyedi esetekben a Hatóság számára általánosan adott jogkör [...] széles körű fellépési lehetőség. A nyomtatott és az internetes sajtó esetében ez a sajtószabadság aránytalan korlátozásának minősül, azaz alkotmányellenes.”⁶⁴

Ezzel szemben az Smtv. 14.§ (2) bekezdését („Tilos a megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő, öncélú és sérelmes bemutatása.”) az Alkotmánybíróság alkotmányosnak találta. Indokolása szerint: „Az Smtv. 14.§ (2) bekezdése [...] speciális tényállási elemet tartalmaz, amely kellően szűk körű, különösen nyomós közérdeken alapuló médiahatósági fellépést biztosít. A megalázó, kiszolgáltatott helyzetben lévő emberekkel való bánásmódot szabályozó rendelkezés [...] az emberi jogok megsértésének olyan eseteit fedi le, amelyek súlyosan veszélyeztethetik az emberi méltóság intézménye tartalmának érvényesülését. A hatósági jogvédelem ezért ebben a körben valamennyi médium esetében arányos korlátozást jelent.” (ABH 2011, 478, 513.) Ebből következik, hogy az elsődleges cél nem az egyéni jogok védelme, hanem az intézményes tartalom védelme. Tehát az emberi méltóságot sértő tényállásokat is alkotmányosnak kell elfogadnunk, amennyiben azok kellően szűk körűek, nyomós közérdeken alapulnak, és olyan esetre vonatkoznak, ahol a személyiségi jogvédelem hiányzik, vagy korlátozott.

A jogalkotási kényszer végül azt eredményezte, hogy az Smtv. 14. § (1) bekezdése, 2012. június 19-ei hatálybalépéssel a következőre változott: „a médiaszolgáltatónak tiszteletben kell tartania az emberi méltóságot”. Ezen kívül a 16. §-ból kikerült az „emberi jogok” fordulat. Így ha nem is talált megoldást a problémára, minden esetre a pillanatnyi vitának véget vetett, hogy vajon mely emberi jogok is jogosultak a médiaszabályozás általi védelemre.

⁶⁴ 165/2011 (XII. 20.) AB határozat (ABH 2011, 478, 512-513.)

Hiába az egyre részletesebb értelmezés és szabályozás mind az Alkotmánybíróság, mind a törvényhozás szempontjából, egy koherens értelmezés elengedhetetlen, összefésülve az intézményes és egyéni jogvédelmet.

Az intézményi védelem alapjait egy 64/1991. (XII. 17.) AB határozat fektette le, mely kimondta, hogy az állam emberi jogvédelmének funkciója kettős. Egyrészt védi az egyéni emberi jogokat, másrészt gondoskodnia kell ezen jogok érvényesülésének feltételeiről (intézményi védelem). Ezen intézményes védelem azonban adott esetben korlátja lehet más emberi jogoknak.⁶⁵ Erre példa a 30/1992. (V. 26.) AB határozat, mely kimondja, hogy az államnak nem csupán az egyes ember szabad véleménynyilvánításhoz való jogát kell biztosítani, hanem a demokratikus közvélemény megfelelő működéséről is gondoskodnia kell. A testület két későbbi határozata már afelé is nyit, hogy az emberi méltósághoz való jog médiaszabályozásbeli védelme is ebből az intézményvédelmi kötelezettségből ered.⁶⁶

Az emberi méltóság védelme a negatív kötelezettségek közé sorolandó, tehát a médiát tartózkodásra, jogsértés elkerülésére kötelezi. Ezt leghatékonyabban ezen jogok intézményes védelme útján lehet megvalósítani, amely a demokratikus nyilvánosság működését védi, nem pedig a közvetlenül sértett egyént. A sajtószabadság korlátjaként legtöbbször a közönség (hallgató, néző, olvasó), tehát a társadalom érdekeinek védelme jelenik meg. A médiaszabályozás civilizációnk egyik alapértékét védi amikor az emberi méltóság megsértését tiltja, és ebből kifolyólag zárja ki azon médiatartalmakat, amelyek az egyénnek járó tiszteletet, megbecsülést, az egyenlő státust tagadja.

Tehát a nyilvánosság szereplőinek, akik élvezik a sajtószabadsághoz való jogukat, e korlátozásokra figyelemmel kell lenniük és tartózkodniuk kell olyan tartalmak közzétételétől, melyek megkérdőjelezzik, sértik, vagy figyelmen kívül hagyják az emberi méltósághoz való jogot. Könnyen belátható, hogy itt nem csupán az egyén személyiségének védelméről van szó. Ezen alapérték tiszteletben tartása a társadalmi együttműködés egyik fundamentuma.

Az emberi méltóság médiaszabályozásbeli önálló védelmét az egyes médiumok speciális jellegzetességei is indokoltá teszik. Figyelembe kell venni, hogy a média nem csak „felhangosítja” az egyes véleményeket azáltal, hogy rengeteg emberhez juttatja el az információt, de hatást is gyakorol közönségére; befolyásolja, alakítja az emberek véleményét, a társadalom kultúráját, igényét és igényeinek színvonalát. Emellett a média szimbolikus szerepet is betölt: jelképezi a demokratizmust, a társadalmi nyilvánosságot, melyekről képet is ad. Így a média számára kijelölt korlátoknak is van szimbolikus értelme. Megmutatják, hogy a

⁶⁵64/1991. (XII. 17.) AB határozat (ABH 1991, 297-341.)

⁶⁶részletesen lásd: 46/2007. (VI. 27.) és 165/2011. (XII. 20) AB határozatok

jogalkotó milyen értékeket tart fontosnak és milyen mértékben tartja őket fontosnak. Mikor mondja az állam a demokratikus nyilvánosság keretei között zajló viták résztvevőinek, hogy „eddig és ne tovább”?

Az Alkotmánybíróság a jogalkalmazást is efelől a nézőpont felől közelíti meg. Az ORTT kapcsolatban megállapította, hogy „a közigazgatási eljárások során annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenyked-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogban megjelenő alapértéket”.⁶⁷ Ebből következtethetünk arra, hogy egy műsor jellegéből állapíthatjuk meg, hogy a jogsértés pusztán egyéni sérelem, vagy annál sokkal súlyosabb.

Segítséget az egyéni és kollektív jogvédelemi kötelezettséggel kapcsolatban a 165/2011. (XII. 20.) AB határozat ad. Kimondja, hogy a hatóság „nem a védett jogok személyhez fűződő oldalának védelmében” lép fel. Deklarálja, hogy a média „rombolást tud végezni az emberi jogok, különösen az emberi méltóság” tiszteletében, így a médiaszabályozás céljának fókuszpontjában a kultúra és a társadalom védelme áll. Ezek után leszögezi, hogy „indokolt, hogy a hatóság [...] a közösség érdekében fellépessen a jogsértővel szemben.

Ezzel összecsengő véleményt fogalmazott meg Majtényi László, az ORTT utolsó elnöke, az egyik hatósági döntéshez csatolt különvéleményében: „az ORTT hatásköre nem arra terjed ki, hogy a sértett kezdeményezésétől függetlenül vizsgálja a személyiségi jogok védelmét, hanem arra, hogy fellépjen az olyan műsorszolgáltatói magatartással szemben, amely a személyiséget, mint alkotmányosan védett értéket sérti. [...] az önrendelkezési jogot sértene [...] ha az ORTT – hivatalból indult eljárásában – az érintettek megkérdezés nélkül állapítaná meg, hogy a műsorszolgáltató meghatározott személyek meghatározott személyhez fűződő jogait megsértette.”⁶⁸

A Smtv. tehát a nyilvánosság előtt lezajló viták szabályait és előfeltételeit tartalmazza, negatív kötelezettségek formájában. A közönségnek azonban érdeke, sőt, a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményéből fakadóan joga, hogy minden véleményt és álláspontot megismerjen, köztük az olykor sértő, felháborító, zavaró és erőteljes véleményeket is. A közösséget ezektől megfosztani nem lehet, így az emberi méltósághoz való jogot kivételes esetben, szűk körben, arányosan és megfelelő indokok alapján, a sajtószabadság és véleménynyilvánítás szabadságának érdekében korlátozni lehet.

⁶⁷ 46/2007. (VI. 27.) AB határozat

⁶⁸ 1070/2008. (IX. 17.) számú ORTT határozat

Bár korunk divatos koncepciója és gyakori hivatkozási alap, le kell szögeznünk, hogy az emberi méltóság médiaszabályozásbeli védelme még nem teljesen lezárt téma. Számos kérdése és eleme még megválaszolásra és kidolgozásra vár.

II. Jogvédelem

1. Polgári jogi jogvédelem

Napjainkban egyre nagyobb jelentőséget kap a személyiségvédelem a média, főként a bulvármédia miatt. Éppen ezért fontosnak tartom megemlíteni az alapjogok megsértésének polgári és büntetőjogi relevanciáját is. Legyen szó bármilyen konfliktusról, a felek legtöbb esetben e konfliktus, jogsértő állapot feloldására, megszüntetésére törekednek, így elkerülhetetlen ennek legalább érintőleges említése.

Ha megtörtént a jogsértés, a sértett fél itt is, mint minden más jogsérelem esetében fordulhat bírósághoz jogorvoslatért. Bár ilyen esetekben a tényleges teljes reparáció, tehát az eredeti állapot visszaállítása szinte lehetetlen (hiszen például, ha a nyomtatott sajtó hasábjain, a nyilvánosság előtt valakinek megsértették a jó hírnévhez való jogát, hiába történik sajtóhelyreigazítás, meg nem történté nem lehet már tenni az esetet), más lehetőségek mind polgári, mind büntetőjogi úton a kárt szenvedett rendelkezésére állnak. Mind a polgári jogi, mind a büntető jogi jogvédelem a jogérvényesítésnek a személyiségi jogérvényesítés individuális oldalát mutatják be, tehát az alanyi jogok védelmének szubjektív oldalát.

A polgári jogi jogvédelem tekintetében a nem vagyoni kártérítést kell megemlíteni. Ezzel az intézménnyel valósul meg a polgári jog alanyainak egyenlő és teljes körű védelme vagyoni és személyhez fűződő jogaiknak tekintetében, amely jogok védelmét a Polgári Törvénykönyv már bevezető rendelkezései között is megemlíti.⁶⁹ A nem vagyoni kár személyhez fűződő jogok sérelme esetén merül fel, pénzbeli kifejezésének eszköze a nem vagyoni kártérítés. A felelősség feltételei megegyeznek a polgári jog általános felelősségi feltételeivel, név szerint a nem vagyoni kár megléte, a jogellenes magatartás, a felróhatóság és az okozati összefüggés a károkozó magatartás és a nem vagyoni kár között.⁷⁰ Polgári Törvénykönyvünk kimondja, hogy „a személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani”,⁷¹ továbbá hogy „a személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti különösen az egyenlő bánásmód követelményének megsértése, a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és

⁶⁹ „A törvény védi a személyek vagyoni és személyhez fűződő jogait, továbbá törvényes érdekeit.” „A törvény biztosítja a személyeknek az őket megillető jogok szabad gyakorlását, e jogok társadalmi rendeltetésének megfelelően.” – 1959. évi IV. törvény 2. § (1)-(2)

⁷⁰ Kenyeres J. – Lovász Cs. – Méhes T. – Péterfalvi A. – Sárközy Sz. – Török G.: A magánjog alapjai. Budapest, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, 2007., p. 213.

⁷¹ 1959. évi IV. törvény 75. § (1)

az emberi méltóság megsértése”,⁷² valamint, hogy „a személyhez fűződő jogok védelme kiterjed a jó hírnév védelmére is”.⁷³ Aki ezeket a rendelkezéseket megszegi, jogellenes magatartást tanúsít. A jogellenességet kizáró okok meghatározása különösen nehéz feladat, hiszen ez a személyiségvédelem határainak megszabását is jelenti egyben. Ezen határokat pedig különösen nehéz absztrakt jogi normákba önteni az életviszonyok sokszínűsége és sokfélesége miatt, így legtöbbször a sérelem súlyát és a személyiségvédelem határait az általános társadalmi felfogás szerint szokás megítélni, ami szubjektív mivoltából adódóan szintén nem egy egyszerű és egyértelmű dolog. A személyiségvédelem objektív és szubjektív szegmensének éles, egyértelmű és egyöntetű elhatárolásának problémája pedig még a mai napig megoldásra vár (részletesen lásd „A médiajogi jogvédelem” fejezetben).

A nem vagyoni kártérítés módjánál a természetbeli kártérítés kizárt, csak pénzbeli lehet. Azon belül azonban lehet összegű, járadék vagy kombinált formájú. A kártérítés módját nagyban befolyásolják a személyes körülmények, célja minden esetben hátrány csökkentése és kiküszöbölése. A személyhez fűződő jogok érvényesítésére csak személyesen kerülhet sor, így nincs lehetőség arra, hogy a károsult helyett más indítson pert. A károsult halála esetén az örökös már nem indíthat és nem is folytathat már megkezdett pert, tekintve, hogy a nem vagyoni kártérítésre való jog személyhez tapad, így nem örökölhető. A hozzátartozók nem vagyoni kárigénye külön szabályozva nincs, azonban a bírói joggyakorlatot nagyban segíti a 16. számú Irányelv, mely részletesen foglalkozik a témával.⁷⁴

A polgári peres eljárás „Sajtóhelyreigazítási eljárás”-ként foglalkozik azon közleményekkel, amelyekben a leírt, bemutatott tényállások bizonyíthatóan valótlanok, vagy melyek bizonyos tényeket hamis színben tüntetnek fel.⁷⁵ Főszabályként azok folyamodhatnak sajtóhelyreigazításért, akiknek személyére a sajtóközlemény utal, vagy aki a sajtóközlemény tartalmából felismerhető. Ezen eljárásokban a bizonyítás sajátos szabályai érvényesülnek, hiszen sohasem annak kell bizonyítani a tényállítás valótlanosságát, akire vonatkozóan az közölve lett, hanem a kifogásolt tényállás valóságát mindig a sajtószerv köteles igazolni. Ebből kifolyólag – a személyiségi jogok védelme és a valósághű tájékoztatás érdekében – minden sajtószervtől elvárható, hogy csak olyan tényállításokat közöljön, amelyek valósága bizonyítható.⁷⁶

⁷² 1959. évi IV. törvény 76. §

⁷³ 1959. évi IV. törvény 78. § (1)

⁷⁴ Ujváriné Antal Edit: Felelősségtan. Miskolc, Novotín Kiadó, 1998., p. 196-199.

⁷⁵ 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról 342-346. §

⁷⁶ Bókai J. – Gábor J. – Greskovics Zs. – Tölg-Molnár L.: Polgári eljárásjog II. Budapest, Novissima Kiadó, 2009., p. 150-154.

Itt kell megemlíteni, hogy a várhatóan 2014. január 1-jétől hatályba lépő új Polgári Törvénykönyvben változások állnak majd be e területen. A most még csupán T/7971 számú törvényjavaslati formában élő jogszabály szintén kimondja, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.” „Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.”⁷⁷ Felsorolja és kifejti a nevesített személyiségi jogokat, köztük a becsület és jó hírnévhez való jogot (2:45.§). Változás, hogy törvénytörvénybe emeli a közéleti szereplők személyiségi jogainak védelmét (2:44.§), amelyről eddig csak AB határozat rendelkezett,⁷⁸ továbbá bevezeti a sérelemdíjat (2:52.§).⁷⁹

A Javaslat értelemszerűen Az ember mint jogalany című második könyv Harmadik részében (Személyiségi jogok) deklarálja a sérelemdíjjal kapcsolatos szabályokat. A 2:52. § kimondja: „(1) Akit személyiségi jogában megsértenek sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.” Az eddigi vagyoni és nem vagyoni kár, mint a kár két megkülönböztetett fajtája megszűnik, az új Ptk. csak a vagyoni kár fogalmát ismeri. Így annak, akinek nem vagyoni kára keletkezik, a bíróság mérlegelési jogkörében, az elszenvedett sérelem mértéke alapján egyösszegű sérelemdíjat ítélhet meg. Illetve emellett, ha érte őt vagyoni kár is, igényt tarthat vagyoni kártérítésre is. A deliktualis felelősség elvének értelmében a sérelemdíj esetén a károkozónak kell bizonyítania ártatlanságát.⁸⁰ Azáltal, hogy a bíróságnak nem kell kutatatnia a sértett oldalán bekövetkezett hátrányt, illetve, hogy a sértettnek nem kell hátrányát bizonyítania, a Javaslatbeli változás hatékonyabb védelmet biztosít a személyiségi jogaiban sértettnek.⁸¹

2. Büntetőjogi jogvédelem

Ha a büntetőjogi oldalát nézzük a jogvédelmi lehetőségeknek, a rágalalmazást, a becsületsértést és a kegyeletsértést kell megemlítenünk.⁸²

A rágalalmazással kapcsolatban a Büntető Törvénykönyv kimondja, hogy „Aki valakiről, más előtt, a becsület csorbítására alkalmas tényt állít vagy híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétséget követ el, és egy évig terjedő

⁷⁷ Új Polgári Törvénykönyv – a Kodifikációs Főbizottság javaslata, 2012. (2:42.§ [A becsülethez és jó hírnévhez való jog]).

⁷⁸ Például: 36/1994. (VI. 24.), 33/1998. (VI. 25.), 57/2001. (XII. 5.) és 34/2004. (IX. 28.) AB határozatok

⁷⁹ Új Polgári Törvénykönyv – a Kodifikációs Főbizottság javaslata, 2012.

⁸⁰ Elhangzott Dr. Sárközy Tamás Professzor előadásán a Nemzeti Köszszolgálati Egyetemen, 2012. november 7-én

⁸¹ T/7971. sz. törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről (Előadó: Dr. Navracsics Tibor). Általános indokolás, Budapest, 2012., p. 390.

⁸² Részletesen lásd: Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: Büntetőjog – Különös rész. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2008., p. 175-182.

szabadságvesztéssel büntetendő”.⁸³ Ez a tényállás a jó hírnév védelmét a becsület büntetőjogi oltalmazásán keresztül kívánja biztosítani, amely magába foglalja a társadalmi megbecsülést és az emberi méltóságot. A rágalmazás megvalósulhat újságcikkben és sajtótudósításban is. Passzív alanya lehet élő természetes személy, jogi személy és személyösszesség is, ám minden esetben azonosíthatónak kell lenniük. A természetes személyek körébe a hivatalos személyek is beletartoznak, akikről részletesen az alkotmánybírósági határozat rendelkezik.⁸⁴

A kódex a becsületsértés tényállását, mint az emberi méltóság megsértését is deklarálja: „Aki a 179. § esetén kívül mással szemben *a)* a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben, *b)* nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁸⁵ A 180/A § (1) bekezdése kiegészíti azzal, hogy „Aki mást, annak kiszolgáltatott élethelyzetét kihasználva arra bír rá, hogy magát megalázó magatartást tanúsítson, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A becsületsértés, mint bűncselekmény jogi tárgya tehát a személy emberi méltóságának védelméhez fűződő társadalmi érdek; elkövetési magatartása pedig a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata, illetve a tettlegesség. Becsület csorbítására alkalmas minden olyan kifejezés, amely az emberi méltóság megsértését célozza. Fontos kiemelni, hogy büntetőeljárás csak magánindítvány alapján indulhat meg, tehát hatóság ex officio eljárást nem indíthat, így biztosítva, illetve hagyva meg az egyén önrendelkezéshez való jogát.⁸⁶ A bírósági joggyakorlat szerint a bírálatot vagy kritikát tartalmazó közlés akkor sem valósít meg becsületsértést, ha azzal az érintett nem ért egyet. Ám azok nyilatkozatok, melyek az emberi méltóság sérelmével járnak akkor is bűncselekményt valósítanak meg, ha eredetileg kritikai megjegyzésnek szánták.⁸⁷ Ebből következik az is, hogy minden olyan, az emberi méltóságot sértő kifejezés használata becsületsértésnek számít, ami túllépi azt a mértéket, amit egy közszereplőnek el kell viselniük; függetlenül attól, hogy státusukból adódóan elvárt, hogy olyan szituációkat is eltűrjenek, amit egy magánembernek már nem kell.⁸⁸

⁸³ 1978. évi IV. törvény 179.§

⁸⁴ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat

⁸⁵ 1978. évi IV. törvény 180.§ (1)

⁸⁶ Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: Büntetőjog – Különös rész. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2008., p. 179-182.

⁸⁷ Lásd: BH 1994/300.

⁸⁸ Lásd: BH 2001/99

Végezetül meg kell említeni a kegyeletsértést,⁸⁹ mint büntető törvénykönyvbeli tényállást, ami a rágalmazás és a becsületsértés tartalmi elemeit hordozza azzal a kivétellel, hogy a bűncselekmény alanya nem élő személy.

Az új Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) – amely 2013. július 1-jén lép hatályba – szövege e három tényállás tekintetében változatlan marad,⁹⁰ így valószínűleg a jogalkalmazás terén sem hoz majd változásokat.

3. Médiajogi jogvédelem

Bár korábban említés szintjén már volt róla szó, úgy gondolom elengedhetetlen egy helyen, összefoglalva leírni a Médiahatóság alapjog-védelmi funkcióját. A polgári és büntető jogi jogvédelemmel szemben a médiahatóság, közigazgatási eljárása során az emberi jogokat objektív, intézményi oldalról hivatott megvédeni.

A következő jogeset remekül megmutatja, hogy mennyire nem egyszerű a médiahatóság jogvédelmi funkciójának megragadása:

Az MTM-SBS Televízió Zrt. (továbbiakban TV2, műsorszolgáltató) a huszonhét éves Róbert gyógykezeléséről egy riportot tett közzé Aktív című műsorában 2008. május 29-én. A műsort felvezető részben elmondták, hogy Róbertet másfél éve kezelik skizofrénias tünetei miatt gyógyszerekkel és elektrosokkal. A bevezetőben Róbert édesanyja is megszólalt, aki – látva, hogy fia állapota nem javul – úgy hiszi, fiát félre kezelik az orvosok. Maga a riport Róbert pszichiátriai gyógykezelésének történetét dolgozza fel, fényképekkel, rejtett kamerás felvételekkel, Róbert édesanyjával és egy szakértővel készített interjúval, a kórház faxon megküldött közleményének bevágásával, valamint – még érzékletesebbé téve az elhangzottakat – olyan filmjelenetekkel, amelyek ápolók által megfűvezett betegeket ábrázolnak.

Az ORTT állampolgári bejelentés útján kezdte meg a műsorszám ellenőrzését. Ennek eredményeként a Testület megállapította, hogy az Rttv. által deklarált kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményét⁹¹ a műsor megsértette. A határozat szerint a TV2 nem ismertette a kórház közleményének több lényeges elemét sem, és azzal, hogy csupán a szakértőként szerepeltetett szakpszichológus álláspontját ismertette, az elektrosokk kezelést egyoldalúan mutatta be. Az ORTT megállapította, hogy a műsor szenzációhajhász és manipulatív

⁸⁹ 1978. évi IV. törvény 181. § - „Aki halottat vagy emlékét a 179. vagy a 180. §-ban meghatározott módon meggyalázza, vétséget követ el, és az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.”

⁹⁰ 2012. évi C. törvény 226-228. §

⁹¹ 1996. évi I. törvény 4.§ (1)

képsorokat vágott be játékfilmekből, amelyek tökéletesen alkalmasak arra, hogy a nézőket megtéve a kezelés mibenlétével kapcsolatban.

A Testület emellett megállapította az Rttv. 3. § (2) bekezdésében megfogalmazott tilalom megszegését is, miszerint emberi jogokat a műsorszolgáltató tevékenysége nem sérthet. A TV2 megsértette az emberi méltósághoz való jogot azzal, hogy Róbert kiszolgáltatott helyzetét a nyilvánosság elé tárta. Döntését a 64/1991. (XII. 17.) AB határozat idézésével támasztott alá: „[a]z emberi méltósághoz való jog azt jelenti, hogy van az egyén autonómiájának, önrendelkezésének egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amelynél fogva – a klasszikus megfogalmazás szerint – az ember alany marad, s nem válik eszközzé vagy tárggyá.” Róbert emberi méltósághoz való jogát azzal sértették meg, hogy őt kiszolgáltatott helyzetében, az ágyhoz szíjazva mutatták, kísérletet sem téve más álláspont bemutatására.

Az ORTT a kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményének megsértése miatt a legenyhébb jogkövetkezményt alkalmazta: felhívta a TV2-t a sérelmezett magatartás megszüntetésére. Az emberi méltóság megsértése miatt pedig tíz percre felfüggesztette műsorszolgáltatási jogosultságának gyakorlását.

Az ítélet ellen a TV2 bírósági felülvizsgálatot kezdeményezett a Fővárosi Bíróságnál, akinek ítélete ellen mind az ORTT, mind a műsorszolgáltató fellebbezést nyújtott be a Fővárosi Ítéltáblához. A jogerős ítélet kihirdetése után a műsorszolgáltató ismét felülvizsgálati kérelmet nyújtott be. Kérelmében arra kérte a Legfelsőbb Bíróság (továbbiakban LB) tanácsát, hogy helyezze hatályon kívül azt a jogerős ítéletet, mely az Rttv. 3.§ (2) bekezdésének megsértését állította. A kérelem alapját a 46/2007. (VI. 27.) AB határozat adta, amelynek alapján a médiahatóságnak a műsor témájának, jellegének, nézőpontjának vizsgálatára van joga, hogy az nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értékeket. Ezzel szemben a közigazgatási határozat Róbert emberi jogainak sérelmét állapította meg, és a másodfokú bíróság a korábbiakban tévesen jutott arra az álláspontra, hogy egy kiszolgáltatott helyzetben lévő ember bemutatása már önmagában is jogellenes. A személy emberi méltóságának sérelmét pedig ebben az ügyben nem is lehetne vizsgálni, tekintettel arra, hogy az a polgári bíróság feladata (az egyén önrendelkezési jogának gyakorlásából fakadóan).

A LB Kfv.III.37.554/2010/5. számú ítéletében a kérelemnek helyt adott, az ORTT rendelkezését hatályon kívül helyezte és az első fokú ítéletet módosította, így a hatóságot nem kötelezte az eljárás újbóli lefolytatására.

A LB döntésének érvelése két részre bontható. Az érvelés egyik kiindulópontja, hogy a médiahatóság az emberi jogok sérelmét csak objektív, intézményi oldalról vizsgálhatja, tehát hogy a műsor témája, jellege, nézőpontja sérti-e az emberi jogokban megjelenő értékeket. Az ítélet leszögezi, hogy „bár az önrendelkezési szabadsághoz való jog része az emberi méltósághoz való jognak, az a kérdés, hogy a műsorban szereplő személy képmáshoz való joga vagy más személyiségi joga azáltal, hogy azok közléséhez nem járult hozzá, sérült-e, a polgári jog térrénumára tartozó kérdés.”

Az érvelés másik pontja a Polgári Törvénykönyv 75. § (3) bekezdése, amely kimondja, hogy „a személyhez fűződő jogok megsérthetők úgy is, hogy az érintett ahhoz hozzájárult, abban az esetben, ha az társadalmi érdeket sért vagy veszélyeztet”. Ezt a logikát követve kifejti, hogy a médiahatósági eljárásban az vizsgálendő, hogy sérül-e az emberi jogokban megnyilvánuló érdekek az érintett személy hozzájárulásától függetlenül. Ha ezen érdekek nem sérülnek, a médiahatóság nem jogosult eljárást folytatni akkor sem, ha a műsor egyébként az érintett hozzájárulása nélkül kerül adásba, ezen esetben ugyanis a jogsérelem az intézményi jogvédelmen kívülálló tényeken alapul.

A jogeset a médiaszabályozás egyik legnehezebben megválaszolható kérdését próbálja megválaszolni: milyen keretek között léphet fel a médiahatóság az emberi jogok védelmében? A LB az elsők között próbálja meg elválasztani egymástól a személyiségi jogi ügyeket és az ehhez a logikához nagyon szorosan kapcsolódó objektív emberi jogi jogvédelmet. A válasz megtalálásához jó kiindulópontot választ, amikor a közigazgatási hatóság eljárásának fókuszába a műsorszám témáját, jellegét és nézőpontját teszi. Ez a megfogalmazás egyértelművé teszi, hogy a médiahatóság a műsorszámok elvontabb, a konkrét szereplőkön túlmutató jellemzőit veheti górcső alá. Erősíti ezen kijelentést az a megállapítás is, hogy a hozzájárulás esetleges hiánya miatt felmerülő személyiségi jogsértés a polgári bíróságok hatáskörébe tartozik. Ennek az ítéletnek egyik fő érdeme, hogy minél élesebb határvonalat kíván húzni a polgári jogi és médiajogi emberi jogi sérelmek közé.

E cél elérését veszélyezteti, hogy az érvelés második felében a LB a Polgári Törvénykönyvre támaszkodik, amivel érvelésébe behozza a személyiségi jog aspektusait, azzal az eredménnyel, hogy a médiahatósági eljárás, az objektív jogvédelem tárgyát a szubjektív jogvédelem kritériumaival írja körül, mely könnyen ellentmondáshoz vezethet.

Az indokolás végül arra a következtetésre jut, hogy a médiajogi jogsértés tartalmilag megegyezik a Polgári Törvénykönyvben szereplő társadalmi érdek sérelmével, és ebben az esetben a Ptk. „társadalmi érdeke” megegyezik az Rttv.-ben foglalt társadalmi érdekekkel, tehát

a Magyar Köztársaság emberi jogokban megnyilvánuló alkotmányos rendjének tiszteletben tartásához fűződő érdekekkel. Ez az előbb leírtak miatt vitatható.

Ha a LB az AB határozat indokolásának kibontásánál marad, ennek az indokolásban megjelenő ellentétnek a kiütközése talán elmaradt volna. A 46/2007. (VI.27.) AB határozat értelmezésében: „az ORTT közigazgatási eljárásban nem az egyes jogalanyokat ért jogsérelemről dönt”, hanem „annak megállapítására jogosult, hogy a műsorszolgáltató az emberi jogok tiszteletben tartásával tevékenykedik-e, és az egyes műsorainak témája, jellege, nézőpontja nem sérti-e az emberi jogokban megjelenő alapvető értéket”. Eddig talán nem is lenne olyan nehéz a médiahatóság hatáskörének megértése, ám az AB határozat tovább megy és azt is hozzáteszi az indokolásához, hogy a médiahatóság vizsgálata e területen az emberi jogokhoz azért nem csupán elvont értelemben, hanem annál szorosabban és konkrétabban is kapcsolódik az emberi jogokhoz. Az „emberi jogokban megjelenő érték” kifejezése az, ami egyértelműen utal arra, hogy az Rttv. 3. § (2) bekezdését⁹² nem az alanyi jogok konkrétságának aspektusából kell értelmezni és alkalmazni. A helyes megoldást valószínűleg az aurea mediocritas környékén kell keresni.

Mint már arra utaltam a 64/1991. (XII. 17.) AB határozat fejtette ki először, hogy az államnak nem csak az alanyi alapjogok szubjektív oldalát kell védenie, hanem meg kell teremtenie és védenie kell az azokkal kapcsolatos élethelyzeteket, értékeket és intézményeket, elszakadva a egyedi igényektől. „Az alapjog jogosultja, illetve az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedik egymást. Az állam – általános és objektív szempontjaiból következően – a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét.”⁹³ Tipikus esetben az objektív alapjogi védelem a jogalkotó feladata, ám az Rttv. 3. § (2) bekezdésének értelmében az emberi jogok intézményének védelme a jogalkalmazó hatóság feladata. A médiahatóság közigazgatási eljárásának létjogosultságát igazolja, hogy az egyre nagyobb teret hódító és egyre nagyobb befolyással bíró elektronikus média nemcsak az egyes személyek jogait, hanem azok intézményes hátterét is képes rombolni.

Mindezek mellett el kell mondani, hogy a konkrét esetek során nem egyszerű meghatározni az alapjogok intézményvédelmi körbe vonható aspektusait. Különösen akkor tűnik reménytelennek ez a feladat, amikor olyan személyhez tapadó jogokról van szó, mint a

⁹² „A műsorszolgáltató köteles tiszteletben tartani a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjét, tevékenysége nem sértheti az emberi jogokat, és nem lehet alkalmas a személyek, nemek, népek, nemzetek, a nemzeti, etnikai, nyelvi és más kisebbségek, továbbá valamely egyház vagy vallási csoport elleni gyűlölet keltésére.”

⁹³ 64/1991. (XII. 17.) AB határozat (ABH 1991, 297, 303.)

jó hírnév vagy a becsület megsértése, amik az érintett személytől, társadalmi megítélésétől nemigen vonakoztathatóak el. Ezzel is magyarázható, hogy a hatósági intézményvédelem az emberi méltóság tekintetében kap inkább nagy hangsúlyt. Ezt a jelen jogeseten túlmenően az állandó joggyakorlat is alátámasztja: a médiahatóság legfontosabb feladatának az emberi méltóság megóvását tartja az emberi jogok tekintetében. Ennek gyakorlati oka, hogy az emberi méltóság a legabsztraktabb emberi jog, leginkább ez különíthető el az egyes emberek személyiségétől, megragadhatóbbá téve ezzel objektív tartalmát. Az emberi méltóság tehető leginkább „alanytalanná”, tehát, hogy bármely embert megilleti az emberhez méltó bánásmód. Ez az értelmezés nehezen megfogható és az alanyi jogok személyhez tapadásától való elvonakoztatás nem egyszerű. Majtényi László írta: „Az alanytalan személyi jog, bizony, fából vaskarika.”⁹⁴ Ám a médiahatóság szempontjából elmondhatjuk, hogy ez az az alapjog amely arról szól a gyakorlatban, hogy mit nem lehet megtenni egy emberrel; ezzel a negatív „definícióval” határozza meg, hogy a médiahatóság mikor léphet fel és mit tehet eljárása során.

Úgy is megközelíthetjük a kérdést, hogy a médiajog szempontjából a hatóságnak nem kell figyelembe vennie, hogy polgári jogi értelemben bekövetkezett-e személyiségi jogi jogsérelem. Ha a tartalom üzenet sérti a „társadalmi érdeket”, még pontosabban az emberi méltóság intézményét sérül, a hatóság jogosult az eljárás megindítására. Nem beszélve arról, hogy vannak esetek, amikor a műsor készítése során, a szereplővel kötött megállapodások alapján nem sérül személyiségi jog, viszont a közzétett műsor nem egyeztethető össze az emberi méltóság intézményével, általa hordozott értékekkel.

Összefoglalva a médiahatósági fellépést a személyiségi jogi védelemtől választja el, hogy a hatóság eljárásnak, a „társadalmi érdekből” kifolyólag a társadalom, az emberi jogok kultúrájának és intézményének érdekében van helye és szerepe.

⁹⁴ Majtényi László: Az ORTT szabadságjog-védelmi szerepe. Fundamentum, 2010. évi 2. szám, p. 105.

Záró gondolatok

Utólag visszapillantva munkámra rájöttem, hogy nehéz fába vágtam a fejszémet, amikor azt gondoltam, hogy valamivel több mint negyven oldalban bőven megválaszolható a főcímben feltett, egyszerűnek látszó kérdés. Visszatekintve a dolgozat megírásakor kezembe került és forgatott szakirodalmak, jogszabályok és határozatok sokszínűségére és mennyiségére, már a dolgozat két alapfogalmának (méltósághoz való jog és véleménynyilvánítás szabadsága) meghatározásával is bőven meg lehetne tölteni néhány száz oldalt.

Ettől függetlenül úgy érzem sikerült olyan dolgozatot készítenem, ami ha nem is adja kezembe a kulcsát minden kérdés megválaszolásához, mindenképpen megadja az alapokat és a kedvet csinál a további kutatáshoz és a mélyebb megértéshez.

Bár a dolgozat megírásával közelebb jutottam a feltett kérdés megválaszolásához, azt kell mondanom, egyértelmű válasz nem létezik. A média működését tekintve nem lehet eredményt hirdetni. Sőt még részeredményt sem, hiszen a „meccsnek” még közel sincs vége. Globális, makro szinte tehát eredmény nincs. Ha az egyedi eseteket nézzük, van. Ezek – szituációtól és környezetüktől függően – változó kimenetelűek: van, hogy egyértelmű ki a „győztes”, tehát hogy melyik alapjog érvényesülése a védendő. Van, hogy az eredmény „1:1”, vagy éppen „0:0”.

Hogy a tényleges végeredmény mi lesz, szerintem megjósolhatatlan. Már önmagában az is bonyolult kérdés, hogy kitől várjuk azt a keretrendszert, ami konkrétan megállapítja a szabályokat és megmondja, hogy milyen esetben mi a korrekt megoldás.

Véleményem szerint a végeredményre még várni kell. És hogy mi is lesz a végeredmény? Most senki sem tudja. Az ellentét feloldására, az állás eldöntésére, mint már említettem, két lehetséges mód van. Vagy a jogalkotók és az alkotmánybírák alakítanak ki egy olyan részletes szabályozását és joggyakorlatot, amelyben egyértelműen eldönthetőek a jogviták; vagy a társadalomban alakul ki egy olyan kollektív és biztos tudat ezzel a kérdéssel kapcsolatban, amely determinálja a konfliktusok feloldását. Az első megoldás, ha el is képzelhető, még odébb van. A második megoldásra várni pedig – a társadalomban élő, az azt alkotó gondolkodásmódok különbségéből fakadóan – talán túl optimista hozzáállás lenne.

Függetlenül attól, hogy végleges válasszal a dolgozat nem szolgál, szeretném, ha olvasása lenne akkora élmény, mint az elkészítése volt. Remélem nem csak egy leíró jellegű, hanem gondolatébresztő írásként is megmarad annak az emlékezetében, aki kezébe veszi.

Felhasznált irodalom

- Balogh Zsolt: Alapjogi tesztek az Alkotmánybíróság gyakorlatában. In: Halmai Gábor (szerk.): A megtalált Alkotmány? A magyar alapjogi bíráskodás első kilenc éve. Budapest, Indok, 2000.
- Belovics E. – Molnár G. – Sinku P.: Büntetőjog – Különös rész. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2008.
- Bókai J. – Gábor J. – Greskovics Zs. – Tölg-Molnár L.: Polgári eljárásjog II. Budapest, Novissima Kiadó, 2009.
- Cicero, M. T.: A kötelességről. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1885.
- Európai Levelező Oktatás – Újságírói alapismeretek (1. füzet), Pécs, 2010.
- Gálik M. – Polyák G.: Médiaszabályozás. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2005.
- Halmai Gábor: A vélemény szabadság határai. Budapest, Atlantisz kiadó, 1994.
- Halmai Gábor: Kommunikációs jogok. Budapest, Új Mandátum Kiadó, 2002.
- Halmai G. – Tóth G. A. (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- Imregy Mónika: Giovanni Pico della Mirandola: Beszéd az emberi méltóságról. In: Orpheus Noster, II. éf. 1. szám, 2010.
- Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. Budapest, Századvég Kiadó, 2009.
- Kenyeres J. – Lovász Cs. – Méhes T. – Péterfalvi A. – Sárközy Sz. – Török G.: A magánjog alapjai. Budapest, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó, 2007.
- Kis János: Vannak-e emberi jogaink? Budapest, Stencil Kulturális Alapítvány, 2003.
- Koltay András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban. In: In Medias Res, 2012. évi 1. szám
- Kukorelli István (szerk.): Alkotmánytan I. Budapest, Osiris Kiadó, 2007.
- Majtényi László: Az ORTT szabadságjog-védelmi szerepe. In: Fundamentum, 2010. évi 2. szám
- McQuail, D.: Media Performance: Mass Communication and the Public Interest. London, Sage, 1992.
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya
- Sári J. – Somody Bernadette: Alapjogok (Alkotmánytan II.). Budapest, Osiris Kiadó, 2008.

- Szajbély Katalin: a 8.§-hoz. In: Trócsányi László (szerk.): A mi Alkotmányunk. Budapest, Complex Kiadó, 2006.
- Tóth J. Zoltán: „Oszthatatlan és korlátozhatatlan?” – Gondolatok az emberi élethez és méltósághoz való jogról az eutanáziahatározat kapcsán. Jogelméleti Szemle, 2005. évi 1. szám
- Török Bernát: A Legfelsőbb Bíróság ítélete emberi méltóság sérelmét megállapító médiahatósági határozatról. Jogesetek Magyarázata, 2012. évi 3. szám
- Ujváriné Antal Edit: Felelősségtan. Miskolc, Novotín Kiadó, 1998.

Jogsabályok

- 1946. évi I. törvénycikk Magyarország államformájáról
- 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
- 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1986. évi II. törvény a sajtóról
- 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról
- 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól (Médiaalkotmány)
- 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Alaptörvény – Szabadság és Felelősség

Alkotmánybírósági határozatok

- 8/1990. (IV.23.) AB határozat (ABH 1990, 42-45)
- 9/1990. (IV.25.) AB határozat (ABH 1990, 46-49)
- 23/1990. (X. 31) AB határozat (ABH 1990, 88-114.)
- 64/1991. (XII. 17.) AB határozat (ABH 1991, 297-341.)
- 30/1992. (V. 26.) AB határozat (ABH 1992, 167-181.)
- 37/1992. (VI. 10.) AB határozat (ABH 1992, 227-234.)

- 1/1994. (I.7.) AB határozat (ABH 1994, 29-40)
- 28/1994. (V. 20.) AB határozat (ABH 1994, 134-147.)
- 35/1994. (VI.24.) AB határozat (ABH 1994, 197-218.)
- 36/1994. (VI. 24.) AB határozat (ABH 1994, 219-237.)
- 20/1997. (III. 19.) AB határozat (ABH 1997, 85-102.)
- 18/2000. (VI. 6.) AB határozat (ABH 2000, 117-133.)
- 57/2001. (XII. 6.) AB határozat (ABH 2001, 484-526.)
- 1/2007. (I. 18.) AB határozat (ABH 2007, 45-64.)
- 46/2007. (VI. 27.) AB határozat (ABH 2007, 592-619.)
- 37/2011. (V. 10.) AB határozat (ABH 2011, 225-257.)
- 165/2011. (XII. 20.) AB határozat (ABH 2011, 478-544.)

Egyéb források

- 1070/2008. (IX. 17.) ORTT határozat
- 2010/13/EU Európai Unió irányelv
- T/7971 számú törvényjavaslat az új Polgári Törvénykönyvhöz
- Egyesült Nemzetek Szövetségének Alapokmánya
- Emberi és polgári Jogok Nyilatkozata
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- Európai Unió Alapjogi Chartája

Internetes források

- www.mek.oszk.hu
- www.mkab.hu
- www.szazadveg.hu